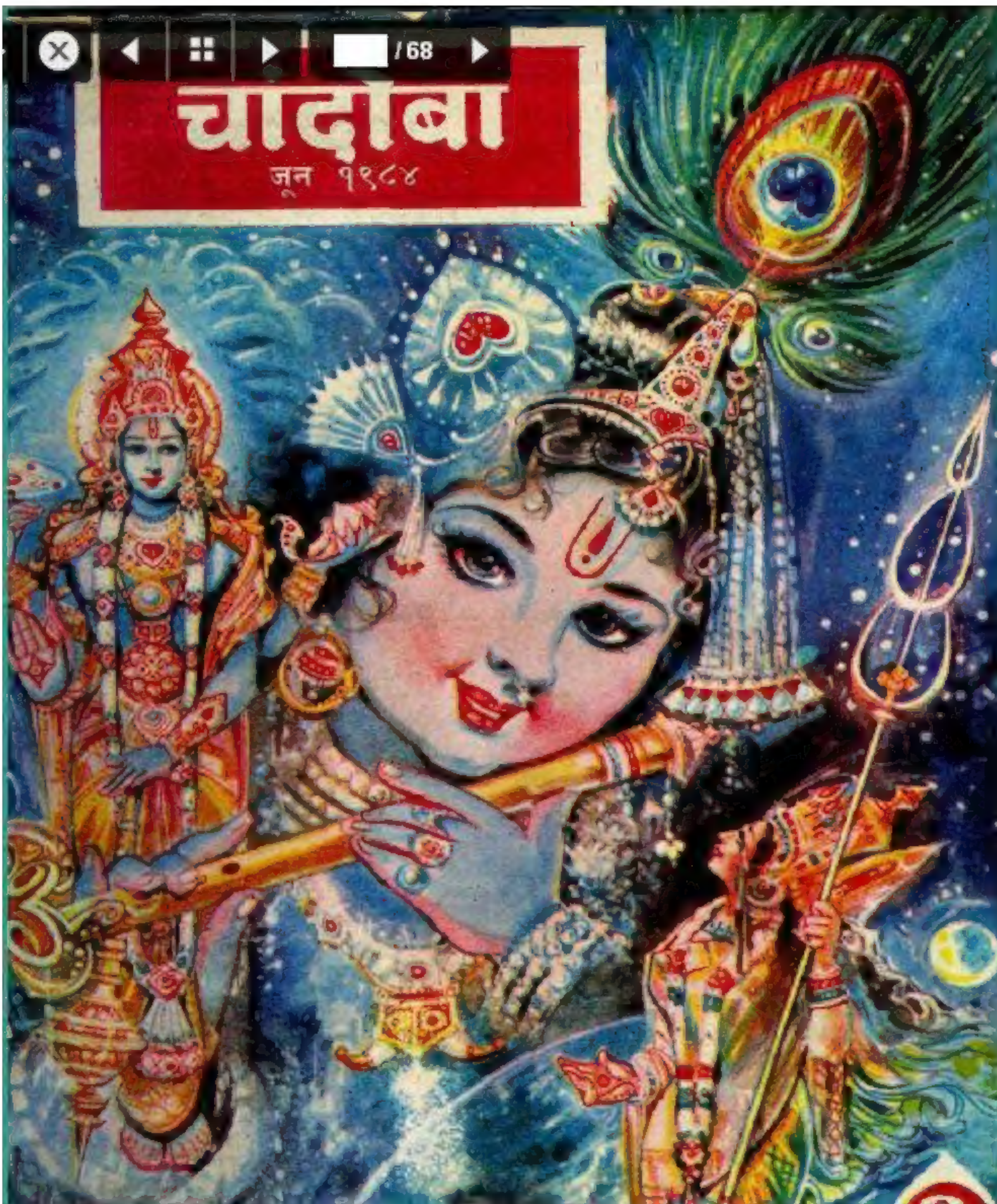

/68

चादाबा

जून १९८४

बांदोबातील नवलाई

'बांदोबा' भायर आपल्यापासून दूर

जसे सांगतात, बांदोबा आपल्या पासून हळू हळू दूर जात आहे. आणि प्रत्येक वर्षी तो छोटा होऊ लागला आहे. प्रमाणे बांदोबाचे आपल्या पासून दूर जाण्याची वेळोवेळी पुणे सुर्वेसहून नाहीसे होईल तरी पण जसे आपल्या फिल्में लोकां जसे पाहिले.

'वाकरीत वतुन प्रवास'

स्वैच्छा देल लोकांची कच्चापे एका मोठ्या वाकरीतच्या वाकरीत वतुन दरो नदीत दोनले तीस किलोमीटर प्रवास करण्यात येत मिळविजे.

नेपोलियनचे जहाज

सन १८ मध्ये नील नदीत जे युद्ध झाले. त्यात इंग्लिश आरमारचा प्रमुख एडमिरल नेपोलियन नेपोलियन बोनापार्टच्या खर जहाजांना वृद्धिने होते. काही दिवसांतच असे समजले की ती चारी जहाजे अलीच्या लढी असेलजेडिवाच्या तलावातून समुद्रात ५ किलोमीटर दूर पाण्यात सुरक्षित स्थिति वहेल त्या जहाजांना बाहेर काढण्याचे काम सध्या चालू आहे.

तुम्हांला माहीत आहे का?

१. काहीत्यात पहिला नोबेल पुरस्कार मिळविणारा शेवट कोण?
२. काही करत काही पहिला नोबेल पुरस्कार प्राप्त केला?
३. शीतल शस्त्रज्ञ पहिला नोबेल पुरस्कार कोणाला मिळाला?

४. कोणत्या वैमानिकाला रसायन शास्त्रात पहिला नोबेल पुरस्कार मिळाला?
५. चिकित्सा शास्त्रात सर्वात उपम कोणाला नोबेल पुरस्कार दिला?

अपंग

अपंग जन्मतः दोरापान आणि विसण्यात सुंदर होता. कोणीही त्याच्याकडे पाहिले की, मुग्ध होऊन जात असे. त्याचा चेहरा चंद्रबिंबा प्रमाणे चमकत असे. जसा जसा तो वाढू लागला त्याचो प्रवासा ऐकून तो अतिशय गर्विष्ठ बनला.

त्याच गावात एक बहिरी मुलगी. एक बोवडे बोलणारा मुलगा व एक लुळा भिकारी व एक लंगडा वयस्कर माणूस रहात होते. अरुण त्या सर्वांची टिगल करून त्यांना वाईट वाबनित असे त्यांना त्रास देत असे.

आपल्या मुलाचे असे वागणे पाहून अरुणाच्या आईला खूप दुःख होई ती आपल्या पतीने त्याला समजावण्याचा प्रयत्न करी ती म्हणे—“अरुण! अपंग लोकांची आपण चरत केळी पाहीजे त्यांना निवडविजे व आप देणे त्यांसारखे पाप तुमारे कोणतेही नाही

परंतु ह्या गोष्टी त्याच्या कधीही डोळ्यात शिरत नसत.

एक दिवस अरुणने त्या अपंग लोकांना लूप नास दिला तो सधून न होऊन त्या सर्वांनी एकजूटीने चिडून बाळन अरुणाचा यादराचा प्रयत्न केला. परंतु अरुणने शिक्काफीने आपली सुटका करून घेतली. तेव्हा ते सर्व चारी अपंग जोरजोरास रडू लागले—“आम्ही तुझे काय नुकसान केले आहे की तू रोज येऊन आम्हांला त्रास देतोस केव्हांतरी तुला नक्कीच आमची आठवण होईल. तेव्हांतरी तू आम्हांला दिलेल्या त्रासाचे फळ भोगशील.”

त्याचे हे बोलणे ऐकून अरुणा हास आले तो त्यांच्या बोलण्याला शाप असेल असे समजून धावतला व त्याच्या मनात नेहमीची त्यांची भीती बसली.

ही गोष्टी होवून करेच झाले त्याच्या बडिलांनी धावलील लोकरी सोडून

शहराच्या गावी आपले काम सुरू केले व ते शहरात येऊन राहू लागले. अरुणने ताऱ्यात पदार्पण केले. त्याचे जसे जसे लग्नाचे वय होवू लागले तसे त्याच्या वडिलांनी त्याच्या करीता एक सुंदर मुलगी पाहून अरुणचे लग्न करून दिले.

काही दिवसांततर अरुणचे आईवडिल मारले. परंतु अरुणच्या वडिलांनी बरीच संपत्ती पाठीमागे कमावून ठेवली होती. त्यामुळे अरुणला वडिल मारल्यानंतर आर्थिक परिस्थिती चांगली असल्यामुळे काहीच कष्ट पडले नाहीत.

चौदथा दिवसांनी त्याची पत्नी गर्भार राहिली. तिचे नऊ महिन पुर्ण होताच

त्याने तिच्या माहेरी नेऊन पोचविले व तो परत गावी आला.

त्या दिवशी अरुणला राजमर शोप आली नाही. पूर्वी चडलेल्या शोपी त्याला वाढवू लागल्या आपण जाणून घेऊन अपमाना कसा वाढ देत होतो. त्याची कशी अवहेलना करीत होतो. व आपण विलेच्या चासाला बंटाळून त्यानी आपल्याला दिलेल्या बोलण्याला आपण पावरली हे त्याच्या मनात वारंवार येऊ लागले व राहून राहून त्याला त्या शब्दाची भीती वाटू लागली. असेर केव्हातरी त्याचा डोळा लागला व त्याला स्वप्न पडले.

त्याची बायको बाळंत झाली व तीन एका मुलाला जन्म दिला. तो जन्मालाच एका हाताने लुळा, पायाने लंगडा, तिरळा व मुका होता तथा आपल्या मुलाला पाहिले व त्याला अत्यंत अर्पणेच्या सारखे झाले.

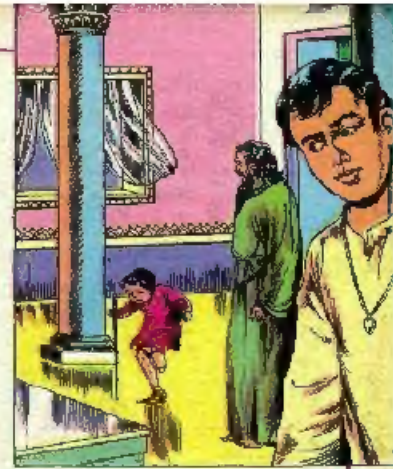
पण अरुणच्या बायकोला अजिबात वाईट वाटले नाही. तिने आपल्या पत्नीला पहाताच विचारले-“बघा हो, आपला मुलगा किती मोठ आणि छान आहे!”

कितोही काळा असला तरी काबडघाला आपले पिल्लू बांधवतेच तसेच मुल कसेही जन्मले तरी प्रत्येक आईला ते प्रिय प्रसूतेच मग ते कसेही असो म्हणत खेदाने अरुण म्हणाला-“हो, हो, बघ किती मोठ आणि छान आहे!”

परंतु त्या दिवसापासून अरुणने असे पाहिले की; त्याच्या बायकोने किंवा इतर लोकांनी त्याच्या मुलाला कधीही अर्पण म्हणून हिंमवले नाही. परंतु जो कोणी त्याला पाहिल तो त्याच्या सौंदर्याविषयी वाखाणणीच करीत असे.

अरुणच्या मनात आले की; बायकी बायकी मुलाच्या प्रेमापोटी वसे म्हणत असेल व इतर लोक आपल्या श्रीमंतीकडे पाहून आपल्या मुलाला नावे देवीत नसतील. परंतु हे सरे आहे की; आपला मुलगा अर्पणच निपजला गेला आहे. असा विचार त्याचा मनात येताच त्याने हृष्य होलावत असे; त्याच्या मनात येत असे की; आपला मुलगा जर इतर मुलांच्यात खेळावयास गेला, तर इतर मुले त्याची दिगळ करतील हेटाळणी करतील त्यामुळे आपल्या मुलाला नेहमी त्याच्या आईजवळ नाहीतर आपला जवळच ठेवायचे म्हणजे इतर कोणोही आपण बरोबर असल्या कारणाने दिडबणार नाहीत.

अरुण अशा तऱ्हेने आपल्या मुलाला सांभाळ करू लागला. आता त्याला समजून येऊ लागले की, आपण लहान असताना अर्पण लोकांची दिगळ करीत होतो. ते त्यांना किती दुःखदायक होत असेल. त्याच बरोबर त्याला त्या लोकांनी जोडलेले कळ बांधकूपीच वाटू

लागले. त्यामुळेच आपल्या मुलाला अशी अवस्था प्राप्त झाली असावी.

अरुणच्या बरासमोरच्या शोपशीत एक साधू येऊन राहिले होते. इतर लोकांच्या तोंडी त्याने त्या साधू-विषयी बरेच ऐकले होते की; त्या साधू-पुरुषाला अनेक श्रद्धभुत शक्ति प्राप्त आहेत. त्याने एक शिष्य त्या साधूपुरुषाला आपल्या घरी बोलाविले व आपल्या मुलाला दाखविले.

तो साधू मुलाला पहाताच अरुणला म्हणाला-“तुमचा मुलगा वैशिष्ट्यमान आहे. तुम्ही खूप तशिववान आहात.”

अरुणने आपल्या मुलाला बरात पाठविले व त्याने आपल्या बनावील

सर्वे ज्येष्ठा त्या साधूला सांगितली. त्याच्या गोष्टी ऐकून साधू गंभीर झाले. व अरुणला एक उपाय सांगत म्हणाले—“तू तांबडतोब गांबी जाऊन ज्यांची अवहेलना केलीस त्यांची क्षमा माग त्यास तो लंगडा भाणूस जिवंत नाही त्याची गावात समाधी आहे. त्याची बाळग क्षमा माग ते सर्व तुझ्या मुलाचे अर्पणत्वं नाहीसे करतील.

अरुणने तांबडतोब गांबी जाण्याचे ठरविले. गांबी पोहोचताच त्याने बहिरी मुलगी, बोलडा मुलगा व लूळा भिरारी यांची मनापासून क्षमा मागितली. तेव्हा त्या तिघांनी अत्यंत प्रेमाने अरुणला सांगितले—बाम्ही शत्रू असला तरी असे वाईट कधी मनात आणत नाही. बरी पण तुला आम्ही क्षमा करण्याने जर तुझ्या मुलाचे अर्पणत्व जाणार असले तर त्याने आम्हाला खूप आनंदच वाटेल.”

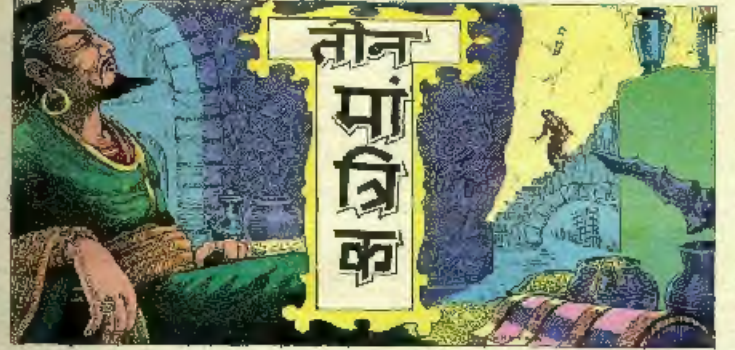
अतिशय खुष होऊन अरुणने प्रत्येकाला दहा दहा सोन्याची नाणी दिली. आणि तो लंगडा दादा वाच्या समाधीकडे गेला.

समाधीच्या समोर मध्यांदापासून कोळवात पाणी आणून रोवही हात जोडून अरुण म्हणाला—“दादा, तुम्हाला लंगडा म्हणून तुमची भी हेटाळणी केली त्रास दिला. त्याबद्दल मला क्षमा करा. व माझ्या मुलाला आर्पणदाव या.”

नंतर जेव्हा त्याची ओप मोडली व तो जागा झाला तेव्हा त्याचे हृदय हलकं हलकं झाल्यासारखे वाटू लागले. त्याच्या मनात आता कोठलीच चिंता नव्हती. कारण काहीही असो स्वप्नात तरी त्याला सर्व अपंग लोकांनी क्षमा केली होती.

ह्या स्वप्नानंतर एका आठवड्याने त्याला वातमी कळली की; त्याची बायको काळवं होवून सिला मुलगा झाला आहे.

हे समजताच अरुण आपल्या सासरी पोहोचला आणि आपल्या सुंदर मुलाला पाहून ब्रायकोला म्हणाला—“लहानपणी मी ज्या अपंगात त्रास दिला होतो. त्या सर्वांनी मिळून मला क्षमा केली आहे. व त्यामुळे आपला मुलगा एवढा सुंदर झाला आहे.”

[१२]

[दोघां बोरत्या पावांनी इच्छित्या श्रमाचे पिंगळने ताडिला आपल्या बरी येजवानी दिली. पूर्वी डरल्या श्रमांनी ताडिला दोघां बोरत्यांच्या सहाय्याने पिंगळने बांधून त्याला जावरला बहुजावर वेळन गेला. दोघे शत्रू बरी परत यावे आणि त्यांनी धावनेर नारद्वान कळन पिंगळने जाणलेले सर्व धन व रत्नमागिधे आणि मंजवलेली पिश्वी नेली. पुढे—]

जीवदत्त आणि लज्जदत्त दोघांनी पिंगळने

धन व रत्नमागिधे अरुन जाणलेली पिश्वी घेतली. तिचे तोंड सोडून तिच्यातील खोने आणि रत्नमागिधे बाहिली व आश्चर्याचा धक्का घेऊन ते बेशब्दच झाले. पिंगळने थोडेसे धन जाणले असले असे त्यांना भाटले होते, परंतु इतके मोठे धन वेळन झाला असेल या गोष्टीची त्यांना स्वप्नातही कल्पना झाली नव्हती.

जीवदत्त म्हणाला—“अरे, हे पैसे आपले

यालाच नव्हे आपल्या सात पिढ्यांना पुरेल एवढे आहे. सर्वे दारिद्र्य संपलेच, समज!”
“होय रे दादा, होय! आपल्या अगळ इतके धन जाहे, हे जर जवतीच्या राजाला कळले तर तो आपल्या बीजां नुस्तीची लग्न आपल्याची करून देईल. श्रंभ्यावरोर तो आपल्या मोघार्थ येईल” लज्जदत्त उत्साहाने म्हणाला.

“बापेबा”

दोघे मुळगे आनंदाने जवा तऱ्हेने जोडत असलेले ऐकून त्याचे वात्सल्य आईच्या मनात उचंबळून आले. ती मुलांती लिला कसा शिवा दिला होता व कशी मारहाण केली होती, ते सर्व विसरली. म्हणाली—“बाबांनो, तर मग एक काम करा, पूर्वी सारखे हे घन दुर्व्यसनांत खनं न करतो, चांगळ लग्न करून संसार मांडा! मी तुमच्या बरोबरच राहून उरलेले विवस आनंदाने काढीन.”

आईने ते म्हटल्यावर दोघे मुळगे सांपासारखे ‘जुस’ करून तसे राहिले आणि म्हणाले—“आम्ही पाहिजे जर

लग्न करून संसार करू किंवा बैरागी होऊन जगभर फिरू. ते सर्व तुला कशासाठी हवं आहे? तुझे आमच्यावर बरेच देखील पुत्र प्रेम नाही. हे वाम्हांला थांबसं माहीत आहे. तुझे सर्वस्व म्हणजे तों पिचळ! तू बोवबोव बोवून वाम्हांला फसवू सकवार नाहीस. ही सर्व आपल्या बडिलांची इस्टेट आहे. त्यात तुला वांटा मिळेल असे वाटते आहे, होय की नाही?”

“हे सर्व घन तुमच्या बडिलांनी कमावलेले घन नाही रे! पिचळने कष्ट करून मिळविलेले घन आहे. ते तुम्ही वांटून घेणारच आहांत, त्यात मला काही नको. मला पाहिजे आई ती फक्त मजबलेली पिशवी! ती भाड्या जपळ असली की तुम्ही केव्हांही आलांत तर तुम्हांला हवे ते पक्क्यास मी वाढीन. पाहिजे तशी मेजवानी सुद्धा तुम्हांला करता येईल. यका मागच्या सारखे दारोदार भीक मागायची गरज उरणार नाही.” आई म्हणाली.

“तु जर म्हणजे आमची आईच नाहीस, मग तू भीक मागू लागलीस तर त्याचे आम्हांला काय?” जीवदत्त विस्मयाने म्हणाला.

“तू म्हणतो आहेस, तेच बरोबर रे दादा! आपल्या बडिलांचे सर्व घन घेऊन

आपल्या लाकण्या मूलाका सर्व घेऊन टाकण्याचा विचार आहे, तिच्या भवत. जशी आई आपली आई कशी असू शकेल?” लक्षदत्त भावाच्या ‘हो’ लय ‘हो’ देत म्हणाला.

आतां घोष्याची वाद घालण्यात अर्थ नाही बघे ठरवून निरास होऊन ती शितीजवळ वाऊन येऊन बसली.

दोघांनी पिचळने जाणलेल्या घनाने वाटे केले, नंतर मंथलेल्या पिशवी साठी दोघांचा वादविवाद सुरू झाला, दोघे माठ ‘बी मी घेणार’ ‘मी घेणार’ म्हणून एकमेकांवर ओरवू लागले. दोघे परस्परांचे गळे धरून बसले, आईने पुन्हा दोघांना किती समजावून सांगितले—

“बाबांनो! तुम्ही परस्परांचा गळा दाबून जीव बळ नका. तुम्ही मला किती मारहाण केलीत तरी तुम्ही माझी मुलं आहां, ही गोष्ट मी कधी विसरेन? तुम्ही बोटा सहाणपणा करून ती पिशवी माझ्याजवळ ठेवा. परस्पर भांडणाची गरजच राहणार नाही.”

“पिशवीचा माझा वांटा मी घेतो.” असे म्हणत जीवदत्त संपाकघरात बिळीच्या खोराय गेला. बिळीने तो पिशवी कापणार होता. पुन्हा आई त्याला अडवून म्हणाली—

“काळा, जीवदत्ता! तेवढे माग करू

नकोस! एकदा जर तुम्ही पिशवीचे तुकडे केलेत की तिचा सहिभाव नष्ट होईल. ती कोणी सर्वेष वापरली पाहिजे, तुकडे करून नाही.”

“तर मग पिशवी मीच घेणार!” लक्षदत्त म्हणाला.

“जा रे मुर्खा! मी घरातला मोठा ज्येष्ठ पुत्र आहे! अशा महत्वाच्या सर्व वस्तु वारसा हक्काने मलाच मिळायला हव्यात. शास्त्रांनी पुराणांती, असे स्पष्टपणे जाहीर केले आहे.” जीवदत्त म्हणाला.

अशा तऱ्हेने दोघां मानवात चालू असलेल्या भांडणाचा शवाज रस्त्यावर

गस्त घालणाऱ्या पोलीस कोतवालाच्या कानावर पडला त्याला खत वेगळी आणि भेदबल्ल्या पिशवीशी बोष्ट कळली. उजाडल्यावर राजाकडे जाऊन सर्व निवेदन केले.

मुळातच धर्बती नगरीचा राजा लोभी व चिक्कू म्हणून प्रसिद्ध होता. त्याला हे गुपित कळल्यावर त्याच्या मनात मोठे उत्पन्न झाला. त्याने लगेच आपल्या बंडनायकांना बोलावून त्या दोघां भावांना त्यांच्या घरात पिळगटेल त्या सर्व वस्तू घेऊन हजर करावया आज्ञा केली. बंडनायकाने बरोबर पोलीस शिपायांना घेऊन जाऊन दोघां भावांच्या मुसक्या

बोधल्या. नंतर सर्व वर चाळून काढले. सर्व घन आणि महिमा असलेली पिशवीच नव्हे तर घरात जे जे त्याला लहान मोठे सामान दिसले ते सर्व उचलून राज्यांत घालून घेऊन गेला.

जीवदत्त आणि लक्षवत्त दोघांना राजाने काय भानगड आहे, स्पष्ट सांगायला देवाले. परंतु दोघांनी तक्रार दिल्यावर शिपायांकडून चार सहा फुटके देववित्यावर दोघे मार्गावर आले व त्यांनी सुरवातीपासून वळले ते सर्व सांगितले.

“म्हणजे ही सर्व इस्टेट तुमची नाही, म्हणावयाची!” असे म्हणत राजा आनंदाने म्हणाला—“राज्यांत कोणाच्या इस्टेटीला वारस नसेल तर ते सर्व राजशाह्या खजिन्यात जाते, असा नियम आहे. तुम्ही रया पिंगळ्या गुलाम म्हणून विकले आहे. म्हणून त्याला इस्टेटीवर हक्क सांगता येणार नाही. तो मुळात नागरिकच नाही. आतां तुम्ही, तुमचे नसलेले घन घोरून लुबाडून नेणाऱ्या प्रयत्नात होतां. रयाबद्दल तुम्हांला वीम बघें सकत मजूरीची शिक्षा मी करीत आहे!”

दोघे भाऊ गपावया करू लागले—“महाराज! आम्हांला ते घन नको व ती महिमा असलेली पिशवी सुद्धा नको.

स्वतःच जगायला परवानगी देण्याची कृपा करावी.”

परंतु राजा त्यांना माफ करावयाला तयार नव्हता. तसे केले तर ते प्रजेला शांत फिरतील की आपण त्यांच्यावर जत्याचार करून त्यांना घुबाडले. प्रजेची नापत्यावर असलेली राजमर्गती कमी होईल. म्हणून हो म्हणाला—

“तुम्ही स्वतःच आपला गुन्यां पान्य केला आहे. एवढेच नव्हेतर आपल्या आईवर इतका अन्याय केला आहे. म्हणून मी तिला वर महिन्याला वहा मोहरा प्रमाणे तिला पोडशी देणार आहे!” या सड्यात राजाचे निवाडा दिला आणि उद्यान घेतात फिरायला निघून गेला.

शिपायांनी जीवदत्त आणि लक्षवत्त दोघांच्या हाता पायांना बंड्या आणि साखळ बंडांनी बांधले आणि त्यांना मोठमोठी लोखंडी कुलूपे लावून एका कोपऱ्यातल्या काळ कोठडीत जोडीत नेऊन त्यांना सोडून देवले. बाहेर दाराळा सुखां कुलूपे लावली.

दोघे भाऊ त्यांच्यावर घेऊन पडलेल्या प्रसंगावर विचार करून फार दुःखी झाले. त्यावेळी त्यांना वाकड्या 'मावाशी आणि बाईशी केलेल्या व्यवहाराबद्दल पश्चाताप होऊ लागला. पण आतां वेळ निघून

गेली होती. करण्यासारखे काहीच नव्हते. अंधार, दुर्गंध, झुळके, डांस, ओल्या भिती व जमीन या तरकाल त्यांना यातना भोगाव्या लागत होत्या. पुष्कळ वेळ त्या दुःखाल रडत राहल्यावर घमून सोंद्यावर त्यांना सोप लागली.

दोघां भावांनी पिंगळ्या रगाकरून त्याला फसविले. तेव्हा पासून ती तांदेलाचा गुलाम झाला होता. आतां तांदेलाचे पिंगळ्या इतर गुलामांना त्याने जेथे ठेवले होते तेथे नेऊन लोखंडी पट्टीला बडकविलेल्या साखळ बंडांनी बांधून पळवण्याचे काम दिले. उजाडल्याबरोबर मांगर उचलण्यात आला. तांदेलाचा हुकूम

Restore

127

होताच खलापांनी जहाज पाण्यात लोडून पल्हवायला घुरवात केली.

हा तांडेल विसायला सन्म समाजातला असला तरी तो नाचिगिरी करणारा अट्टल बोर होता. व्यापाराचा माल ने आप करतो, वसे सांगून एका बंदरातून दुसऱ्या बंदरात जाणाऱ्या जहाजांना खोल समुद्रात गेल्यावर त्यांच्यावर हल्लाकरून त्यांना छुटणे हेच त्याचे मुख्य काम असे. त्या जहाजातील व्यापाऱ्यांना व खलाशांना तो कुरपणाने समुद्रात ढकलून देत असे. कोणाला त्याने जिवंत सोडलेच तर ते आपले क्षरे स्वरूप साऱ्या जगाला सांगतील ही त्याला मीठी चाटे.

गुलामांवरून पल्हवण्याचे काम करीत असता पिढ्याने त्याच्या अल्छरुकेतून शिकविलेला सब काठवण्याचा खूप प्रवास करून पाहिला. त्याने किती कपाळफोट केली तरी तो मंज त्याचा मुलूच खाठविला नाही. त्याच्या आखांनी त्याच्या संपत्तीला बळकावून नेण्यासाठी किती कुटिलपणाने तांडेलाशी दोस्ती करून आपल्याला फसविले ते वाठवून त्याच्या जगाची लाही लाही होई. त्याला वाटे आता आपण तेथे नाही हे पाहून त्यांनी आईला फार बेजार करून सोडले असेल आणि आपण जे बन इतक्या कष्टाने मिळवून आणले ते व्यर्थ व्यसनात घालवून बसतील.

या गुलामीच्या जीवनातून काते बाहेर पडावयाचे, किंगडला हीच पोस्ट वारंवार सतावत होती. त्याने अपयशस्वाप्रमाणे एके विषयी अचानक एक तुफान समुद्रात आले. पर्वतासारख्या जंम काटा उडत. त्यांना व बसकर जोराने खाललेल्या खंडवाऱ्याला तोंड देत त्यांचे जहाज पाण्यात पडलेल्या वाळक्या पांना पांचोळ्यासारखे वाहू लागले. तांडेलाचे, त्यांचे जहाज घोब्यात पडले असल्याचे ओळखून आपल्या साजीदारांना व गुलामांना सावध करीत व हुकूम सोडीत जहाजावर हवेच हिरकत होता. संकटात आणखी एक हकट असे त्याला दूर एक जहाज तुफानात सांफडल्यासारखे दिसले.

त्याने आपल्या जवळच्या दुर्बीनीने ते जहाज लक्षपूर्वक पाहिले ते एक मोठे गलबत होते.

एका जहाजात बुध्दया खंडातील बेभागी व्यापारी माल पोवळिनारे ते जहाज होते. अडा जहाजात अमूल्य मालाची ने आप होत राहाते, खूप लूट आपल्याला मिळणार ही आशा घरून तांडेल होता. त्याला बणुं काय हा पर्व दित आल्यासारखा आनंद झाला.

समुद्राच्या मध्ये खोल पाण्यात दोन्ही जहाजे तुफानात फसली होती. जहाजांतले हवे लोक आपली, सर्व शक्ती लावून बापापल्या जहाजांना वांचवण्याच्या प्रयत्नात होते. तरी आपण या संकटातही

Restore

127

+

x

◀

⌂

▶

बोडे साहस करून त्या मोठ्या गलबतावर हल्ला केला तर आपल्या हाती मृत्यूचाच बस्तू येतील ही मोठी तांबडाला जाण. त्याचे अनुयायी जगा संकटांना तोंड देण्यात अनुभवलेले लोक होते. त्या मोठ्या गलबतातले सर्व लोक नैकामयनात मिळणार होते, परंतु त्यांना तगुडी बुड्याचा अनुभव तुळीन मज्जुता असे नाही. ते बाबड्याला पाबरले होते.

वेळ आलीच की, दुसऱ्या जहाजावर तुटून पडल्यात बरे. असा विचार करून तांबेलाचे आपल्या जहाजातील सगळ्यांना व मनुष्यांना सावध करून त्यांना तळवारी उपयुक्त व अनुभवाने घेऊन तवार रहम्यला सांगितले.

पिवळ जगातले सर्व जळ एकवटून इतर गुलामांबरोबर जळपीठ होता. रवचि जहाज त्या मोठ्या व्यापारी गलबता जवळ पोचू लागले. तांबेला तांबड्या

दुसरीला ठेकून उभा राहिला. त्याचे कण त्या गलबतावर होते. परंतु एकाएकी तो बाबरलेवा सारखा झाला.

तो बोरडून भुगाला—“सर्वेक्षण तळवारी म्यानेत ठेवा आणि अनुभवाने बाबुला ठेवा आणि जेवढ्या लवकरात लवकर जहाज भागे फिरवा. ते व्यापारी गलबत नाही. कपडे तेव्हात बुडवून बागाने बापल्या जहाजावर ते सोडण्याच्या वेलात जाहेत.”

तांबेला अजून ओरडतच होता. त्याच्या जहाजावर ते जळले बोडे वेळून वरू लागले. तांबेलाच्या काही अनुयायांच्या अंगावर पडू लागले. त्यांचे कपडे भगवण जळू लागले. तांबेला वेळ लागल्या सारखा मोठ्याने बोरडून सांगू लागला—“सर्व गुलामांना सोडून मोकळे करा. बरही मोडून हातात तळवारी घ्या. बापल्या जहाजाचे रक्षण सर्वांनी मिळून करा. बघावे जाहे.”

(कथनः)

निष्पत्ती

विक्रमादित्याने बाबला हट्ट सोडला नाही

तो हाडाजवळ येला, प्रेत जांघावर काढून घेतले आणि नेहमी प्रमाणे तीन होऊन सगळ्यांच्या दिवेने बाळू लागला. तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला—“राजा, हातात घेतलेले काम पुरे करण्याची जिद्द सरोजरीच बाळाज्या सारकी जाहे, कराचि तुझाही कठोर शिक्षा जव इतरांसाठी घेतली भवशील तर माण फार सावध राहिले पाहिजेच. कारण कधी कधी सहम्य ज्यांना मिळते त्यांच्याकडून सन्मान सत्कार तर मिळत नाहीच, उलट अपमान होण्याची शक्यता असते त्याचे उदाहरण म्हणून मी तुला सेनगुप्ताची गोष्ट सांगणार जाहे. फल देऊन ऐक.” असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

उत्पन्न देशातील गिरी नगरात कला आणि नीला नावाच्या दोन बहिणी रहात

देवाच्या गोरी

उज्ज्वल देशावर स्वारी करायला आला. कुमारवर्माने सेनगुप्ताच्या लढ्याला खोबनि तोंड दिले. परंतु तो पराजित झाला. सेनगुप्ताने उज्ज्वल देशावर आपला अधिकार प्राप्त करून कुमारवर्माला तुरुंगात टाकले.

उज्ज्वल देशाच्या भाषीनंवर तेथील जनतेच्या हाल अवसा व दुष्काळ पडून राजा सेनगुप्ताला खूप वाईट वाटले. तेथील सर्व परिस्थिती पाहून तो सुधारण्याचे त्याने आपले कर्तव्य मानले आणि राज्यभर हिंडून जनतेची चौकशी करून लोकांना तरत-हेची मदत करू लागला.

सेनगुप्त एकदा गिरीनगराजकून जात होता गिरी नगराजकून अंबा नदी वहात होती. त्यावेळी रथा नदीला फार पाणीही नव्हते. रोजच्या सरावाप्रमाणे नीला नदीवरून पाणी आपण्यास गेली. परंतु परत आली नाही.

कला आपल्या बहिणीच्या शोधास म्हणून धराबाहेर पडली व नदीच्या नाजूला आली. पण तिची बहिण नीला हिचा नद्या नदीच्या किनारी तिळा दिसला. तो पाहून ती किनाऱ्या किनाऱ्याने तिच्या शोध काढत पुढे जाऊ लागली. तोच समोरून सेनगुप्ताचे काही सेन

येताना तिळा दिसले. सर्व लोकांना संशय आला की; नीला ह्याच लोकांनी पळून नेले असावे.

ते ऐकताच कला दुःखी झाली. व तिने राजधानीची वाट धरली व ती दरबारात जाऊन पोहोचली. आणि आपला सारा वृत्तांत राजाला सांगितला.

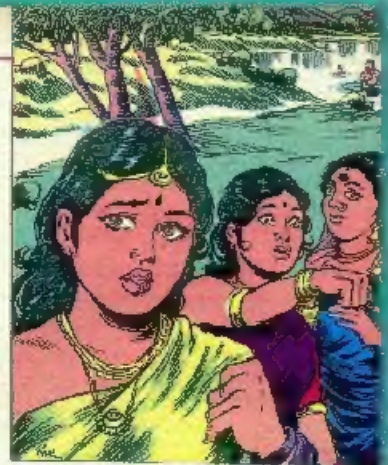
“तुला कोणाचा संशय आला आहे?” राजाने विचारले.

“असहाय्य स्थितीत एका ब्रह्मणे अपहरण करणाऱ्या माणसाचा” कलाने उत्तर दिले.

हे तिचे उत्तर ऐकून राजा सेनगुप्ताला आश्चर्य वाटले तो म्हणाला—“अरे तू आहून आहून बोल नकोस सरळ सरळ कोण ते सांग.”

“महाराज, मी अजिबात व घाबरा सांभावला तयार आहे. मी कोणतीही परिस्थिती आली तरी ठरवूनच आले आहे की आपण कठोर शिक्षा मला दिलीत तरी मी शोभायला तयार आहे माझा आपल्यावर संशय आहे” कलाने सांगितले.

सेनगुप्त क्षणभर स्तिमित झाला आणि जोरात ओरडून म्हणाला—“काय मी तुझ्या बहिणीचे अपहरण केले आहे?”

कलाने जरा देखिल न इगमगता उत्तर दिले म्हणाली—“प्रभो, मला आधी पासूनच माहित होते की आपण माझे उत्तर ऐकून नाराज व्हाल. परंतु हा सर्व संशय एकाटीचाच नाही तर आपल्या गिरी नगरातील सर्व लोकांचा आहे. आपण तर प्रथम पासूनच आमच्या दुष्काळाची गोवलेल्या लोकांवर व नगरावर कब्जा केलात व आमच्या राजलक्ष्मीला लुबाहून टाकून घर्मद्रोह केलात. तरी अशा स्थितीत आपल्यावर कसा काय विश्वास ठेवायचा की भाव्या असहाय्य बहिणीला तुम्हीच पळवून नेले नसेल! जेव्हा माझी बहिण नदीवर पाणी भरायला गेली तेव्हा तुमच्या

होत्या. त्यांचे आईवडिल त्यांच्या लहानपणीच मारले होते. त्यामुळे त्यांच्या आजीने त्या दोघी मुलींना लहानाचे मोठे केले. थोड्या दिवसांनी त्यांच्या आजीचे पण निधन झाले.

कला व नीला दोघीही दिसण्यास सुंदर आणि हुषार होत्या. नीलाला उत्तम संगीतकला येत होती. एकरा पावसाच्या बभावामुळे उज्ज्वल देशात दुष्काळ पडला. त्यांच्या देशाचा राजा कुमार वर्मा याने प्रजेच्या हिताकरीता जनतेला सहाय्य करण्याचा प्रयत्न केला. परंतु दुर्दैवाने त्यांच्या क्षेत्रारब्धा देशातील राजा सेनगुप्ता याने त्यांच्या फायदा घेऊन तो

शिपायांना त्या बाजूने जाताना लोकांनी पाहिले व तेव्हा पासून माझी बहिण बेपत्ता झाली." कलाने सांगितले.

कलाच्या बोलण्यामागे कारारीपणा होता. राजानेही जनतेच्या विश्वास संपादण्यासाठी कोणतेही कार्य केले नव्हते. त्याने लश्करने मान घाली घातली.

सेनगुप्त काही वेळ आपल्या विचारांमध्येच गुंग होवून गेला. व्र मान वर करून त्याने कसाला म्हटले—“मी देवाची शपथ घेवून सांगतो की, मी तुझ्या बहिणीला पळवून घेले नाही. तू माझ्यावर पूर्ण विश्वास ठेऊन परत जा. मी तुझ्या बहिणीचा नक्कीच शोध काढीन.”

कला आपल्या भावी परत बाली. सेनगुप्त कलाचे साहस व चतुर्प ह्यावर मनोमन खूब हसला. कलाच्या सुंदरतेवर मुग्ध झाला. आणि त्याच क्षणी त्याने ठरविले की, निशाचा ठावठिकाणा लागताच कला बरोबर विवाह करावयाचा.

कला घरी पोहोचली तो तिला नीला घरात बसलेली दिसली. तिच्याबरोबर संगीताच्या वर्गातील एक तरुण पण होता. युवकाबरोबर पळून जाऊन तिने एका देवळास लग्न करून घेतले व तो त्या दिवशी परत आली होती. तिने तिच्या बहिणीला ह्या करिता सांगितले नाही की, हे समजताच तिचे बहिण तिला लग्नाला परवानगी देणार नाही.

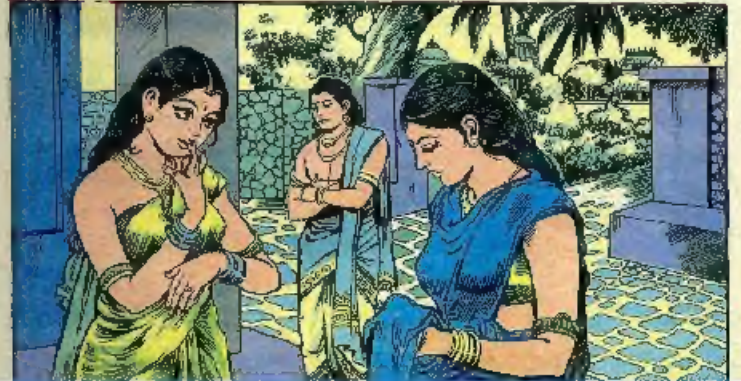
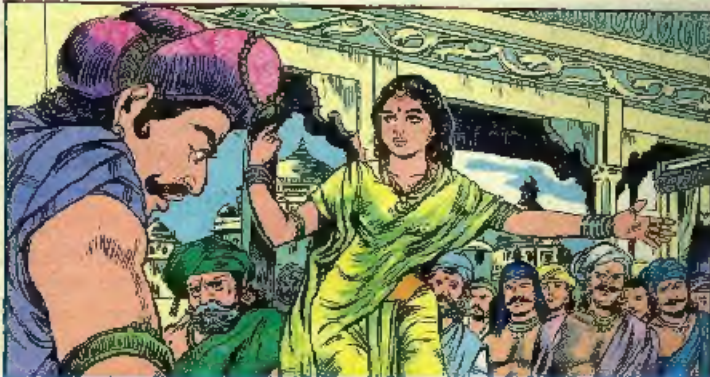
त्या नवविधवाहितांना आशिर्वाद देऊन कला लगेच राजधानीला परत आली. आणि राजाकडे आपल्या चुकीची क्षमा मागू लागली.

सेनगुप्त हसून म्हणाला—“हात जमा करण्यासारखे काय पडले. मी अजूनच तुमचे राज्य सोडून परत जात आहे तुमच्या राजाला परत राज्यकारभार स्वीकारणे केले आहे. त्याचे वक्षित दिले नाहीच, तर परिणाम तुला माहीतच आहे तुम्हाला एक किमती वक्षित आहे तुम्हाला शोक्याची शोभन शकले होऊन तुम्हाला पायांवर लोटू लागतील.”

विक्षमावित्त म्हणाला—“सेनगुप्ताने वेताळाने येथवर मोठे सांगितली व घेतलेल्या निर्णयामध्ये आश्चर्य करण्या- विचारले—“राजा, सेनगुप्तानी घेतलेला शारले काही नाही, अर इतरांसाठी

निर्णय आश्चर्यजनक नाही का? जिने भरल्या दरबारात राजाचा अपमान केला. त्याचा विचार करावयाचा सोडून राजाने यनांत तिच्याशी लग्न करण्याचा विचार कसा केला? सगळ्यात विचित्र गोष्ट जशी की; उज्ज्वल देश जिंकून परत त्याचा त्याग त्याने कशाकरीता केला? हे काम अशिक्षितांनी नाही का? या संकेचे समाधान कारक उत्तर माहीत असून तू दिले नाहीच, तर परिणाम तुला माहीतच आहे तुम्हाला शोक्याची शोभन शकले होऊन तुम्हाला पायांवर लोटू लागतील.”

विक्षमावित्त म्हणाला—“सेनगुप्ताने वेताळाने येथवर मोठे सांगितली व घेतलेल्या निर्णयामध्ये आश्चर्य करण्या- विचारले—“राजा, सेनगुप्तानी घेतलेला शारले काही नाही, अर इतरांसाठी

127

127

राजावर आरोप करण्यात येवयाची शक्यता कदाचित् विवाह करण्याचा निश्चय काही जणवेगळी गोष्ट नाही. परंतु त्याला उशिरा फळले की; तिला उशिराने की. होईना आपली चुक समजली. मोलाच्या मेरहुबेरीचा पुढे माघे काही विचार न करीता तिने राजावर आरोप ठोकला होता. असे मागणे कोणत्याही सामान्य स्त्रीला जमल नसते आणि एकट्या स्त्रीलाच एक संकटच होऊन बसले असते म्हणून येनगुप्ताने कदा बरोबर विवाह करण्याचा निश्चय बदलून टाकला व तो राज्यातून निघून गला.

आता राहिली राज्याचा त्याग करण्याची गोष्ट जेव्हा कोणत्याही देशाचा राजा दुष्ट व वत्याचारी असला तरी कुठल्याच्या राज्यावर अधिकार नाजवून त्याने प्रबंवर कितीही उपकार केले, तरी त्या राजाला प्रबंवा विस्वास कधीही मिळत नाही. प्रेम संपादन केल तरी येनगुप्ताने पूर्वीच्या राजाला कदेतच ठेवले होते त्यामुळे

त्याच्या प्रति प्रेमभाव जलतेला कळण्यास मार्ग नव्हता. कुमारवर्मा राजा दुष्ट हो नव्हता व वत्याचारीही नव्हता.

राजा कुमारवर्मा आपल्या दुष्काळात राजलत्या जलतेला कोणत्या ना कोणत्या तऱ्हेने धडक करीत होता. त्यामुळे येनगुप्ताने कितीही राज्यावर व जलतेवर प्रेम दाखवून मदत केली तरी ती त्या राज्या करण्यास, प्रबंवा विस्वास संपादनस अयशस्वी होता, ही गोष्ट येनगुप्ताने त्याच वेळी जाणली आणि त्याने पुन्हा कुमारवर्माला त्याचे राज्य सोपविले. त्याने हा निर्णय खूप विवेकोपणाने राजनैतिकतेने व जागरूकतेने घेतला कारण त्याला फळले की आपल्या नियमी भादर प्रतिष्ठा लोकांच्यात बाणण्यास होच गोष्ट उपयोगीच येईल.

असा प्रकार राजाने मोतमम होतच वेताळ प्रेतासह माहीसा शाळा आणि शाळाळा बाळन लांबकळू लावला. (कल्पित)

पदाची योग्यता

येनगुप्त विदर्भ राज्याचा सजिनदार होता. सजिन्यादळे काम येव्हा वाळले तेव्हा येनगुप्ताने आपल्या संध्याच्या सत्तथाने दोन अधिक व्यक्तींना नमण्याने ठरविले. तेव्हा संध्याने त्याच्याकडे दोन जणांना पाठवून प्रत्येकी बारा मोहरा पत्कर ठरवून नमण्यास सांगितले. पण येनगुप्ताने दोघांच्या ऐवजी तीन जणांची कामाचा बागी नियुक्ति केली.

हे ऐकून संध्याला खूप राग आला परंतु त्याविषयी संध्याने येनगुप्ताबरोबर कोणतही जाव विचारला नाही. हयळ राजाकडे बाळन तफार केली-“प्रबो, आपल्या सजिन्यादळे सजिनदार येनगुप्त याने कामाचा बागीचे कारण सांगून दोन अधिक माणसांची नेमणूक करण्याची परवानगी मागितली होती. परंतु त्याने आता दोघांच्या ऐवजी तीन जणांना कामावर नमल आहे.

राजा म्हणाला-“हा तर आपल्या नियमाने उत्तरेन करणारा आहे. हे काही बरोबर नाही.” त्यानंतर त्याने येनगुप्ताला दरबारात बोलावले व त्याला त्याचा जाव विचारला.

“महाराज, मंत्री महाशयांनी मला अधिक कामाकरीता दोन माणसे वास्त ठेवून त्यांना प्रत्येकी बारा मोहरा वेतम नम्यास सांगितले होते. परंतु मी तीन माणसांना ठेवून प्रत्येकी बारा मोहरा वेतम केत आहे.” येनगुप्त राजाच्या म्हणाला

राजा कोषाने जाळ जाळ झाला व येनगुप्ताला म्हणाला-“तु असे कां केलेस? येनगुप्त विनयपूर्वक उत्तर देत म्हणाला-“महाराज, संध्याने दोन व्यक्तींना मादय-कडे पाठविले त्या माणसांच्या परिचयानंतर मला असे वाटले की; एका माणसाची मदतीच्या दृष्टीने बाणखोन जरूरी आहे

त्यांना मध्येच थांबवून मंत्री म्हणाला-
“महाराज मी ज्या दोन माणसांना
पाठविले होते. त्या अव्यक्त विवाहातमीय
अशा आहेत. आणि ज्या कामा करीता
जबाबदारी घेणाऱ्या आहेत त्यामुळे मी
ह्या दोन व्यक्तींची चांगली पारख
करून त्यांना त्या कामावर नेमण्यास
सांगितले आहे.”

“मंत्री महाशय, हे काम तुम्ही जलयत
चांगले केले कारण पैसांच्या व्यवहार
करणारा माणूस हा पैसांची सवचीत असतो
सजिज्यात काम करणारा ईमानदार व
सोबत सामर्थ्यशाली पण असावा. म्हणतो
आहे म्हणत राजाने खतदुष्टाकडे पाहिले

“महाराज, मंत्री महाशयांनी ह्या
पदोक्तरीत ह्या माणसांना भाड्याकडे
पाठविले होते त्यात एकजण मंत्र्याच्या
पिशाचा मुलगा आहे व दुसरा महाराजांच्या
दुरच्या नात्यातला आहे” धनगुप्त म्हणाला
म्हणजे त्याने उत्तर देऊन हसूच आले
तो म्हणाला काय तुम्हा दुष्टीने खजिन्या-

तल्या अमत्या छोट्या कामावर नेमण्याला
ही माणसे योग्य नाहीत का?

“महाराज, हा प्रश्न योग्यतः व
अयोग्यतेचा नाही अशा प्रश्नाकड्या
माणसांकडून कठोर जागृत काय करून
येता येत नाही म्हणून मी एका साधारण
माणसाला ह्या पदावर नेमले मी लूप
विचारान्ती हा निर्णय घेतला की वेळ
पडल्यास ज्या दोघांचे काम सुद्धा सौ घ्या
माणसांकडून करून घेऊ शकून आणि
म्हणूनच मंत्र्यात दिलेल्या पत्रातपेक्षा
जास्त वेतन मी देत नाही ज्याचा सुद्धा
विचार केला आहे. धनगुप्ताने आपले
म्हणण सांगले

राजाने यद्गमभ्याकडे पाहिले ते
गहाताच मंत्र्यांनी गुपचुप असेली मान
जाली घातली

त्यानंतर राजाने डुकूम काढला की,
काम जो मनपूर्वक करेल त्याच्यात पक्षपात
करणार नाही अशा योग्यतेच्या माणसांनाच
कामावर ठरवावे

दुष्प्रसिद्ध

विमला जरूरी पेसा कमी बोलणारी
बाई होती लग्न झाल्यावर ती
जेव्हा सासरी गेली तेव्हा तिचा कटून
आले की; आपला पती एसादी छोटी
गोष्ट असली तरी त्याचा लूप मोठा
विप्यास करून सांगतो. त्याची ही गोष्ट
तिचा मूळीच आवडली नाही. सुरुवातीला
तिने लूप गोड नोकून त्याला खमनवाचवा
प्रयत्न केला परंतु त्याच्यावर त्या
सांगण्याचा काही एक परिणाम झाला
नाही. तिने नंतर आपल्या सासुला
सांगूनही त्याला बदलण्याचा प्रयत्न केला.
शेवटी निराश होऊन विमलाने आपल्या
पती बरोबर व इतर नातेवाईकांची
सुद्धा ‘होय’ किंवा नाही हा
व्यतिरिक्त जास्त बोलणे सोडले

एकदा विमलाला तिच्या मैत्रिणीच्या
लग्नाकरीता गांधी जाण्याची वेळ आली

ही गोष्ट समजताच गप्पानने आपल्या
बायकांना उपदेश करण्यास सुरुवात केली-
“मैत्रिणीच्या लग्नाला अवघ्य जायला
पाहिजे. कुटुंबापासूनही चांगला सवच घेऊन
असतो. मैत्रीत स्वायं कधीच असु नय.
सारे तर अहवर्षाच्या वेळी मित्रच
उपयोकी पडतात. लग्न सोडला म्हणजे
महत्वाचा भाग नाही तरी आपला पाहिजेत
वगैरे वगैरे.”

विमला गप्पानने सार्व संभाषण ऐकून
हसून म्हणाली-“एवढे रामायण सांगायची
काही जरूर होती? फक्त एवढेच सांगता
वाले असते, “लग्नाला जाऊन ये”
असे सांगून विमला मैत्रिणीच्या लग्ना
करीता गावाला जायला निघाली.
मैत्रिणीच्या घरी पोहोचल्यावर विमलाने
तिच्या बरोबर बोड्याफार गप्प मारल्या व
एकटीच कोणाशीही काहीएक न बोलता

कन्ना सोलुळा पहाण्यात गुंग होऊन गेली "

तेथील आंबूबाबूच्या बायका से पाहून आपापसास बोळू लागल्या- 'पहा, विमला किती नविष्ट आहे कोणाबोही बोकणे तर सोडाच हसणे मुढा नाही हे सर्व बोकणे विमलाने ऐकजे परंतु तिने त्यांच्या बोकण्याची फिकिर मुढा केली नाही

दुपारच्या शेवटानंतर विमलाने आपल्या बंविणीचा निरोप घेतला व ती परत निवाली भांड्याची बाकी पोवण्याकरीता ती चौकाड काली तेव्हा तिची मैथिल सरोजका तिच्या पती बरोबर एका गाडीतून अज्ञाना तिने पाहिले. सरोज पहाताच

त्यांनी गाडी पॉनवली परंतु विमलाने त्यांच्याकडे पाहिले व पाहिल्यावरच करून तोंड घळवले व दुसरीकडे पाहू लागली सरोजला व तिच्या पतीला हे तिचे बायबो पाहून खूप वाईट वाटले व ते तेथून निघून गेले.

विमलाने चौकाड रस्ते राहून बराच वेळ वाट पाहिली पण गाडी मिळाली नाही अंधार पडू लागला आणि त्याच दुसऱ्याच तिला एक गाडी येताना दिसली तिने ती गाडी दुपट पेढे ठरवून घेतली व ती गाडीत बसली विमला धर्षा रस्ता गली असेल नसेल तोंच गाडीवानाने गाडी थांबवली.

"बाय झाले? तुम्ही गाडी कां थांबवली?" विमलाने यावरून विचारले

रथावर त्या गाडीवानाने खिझतून एक मुरा काढला व विमलाला दाखवत म्हणाला-"गाडीतून आली उतरा आणि काय असतील नसतील ते पुढे व हा गळघावला हार मुकाटयाने काढून घा"

ते सर्व ऐकून विमला गमगतीत आली. व पेढे दिले गाडी तर आपले मरण नक्की समजून तिने आपल्या जवळचे शस्त्र रुपये गाडीवाग्यास हातात दिले.

"तो हारकाबा गाडीवानाने घमकावले. विमला आपल्या बरघरल्या हाताने हार काढू लागली तेवढ्यात तिला दुसरी

एक गाडी येताने येताना दिसली. ती पहाताच गाडीवानाने तिचा हार हिसकावून काढण्याचा प्रयत्न केला. परंतु तेवढ्या गडबडीत तो हार तुटून जातो पडला. गाडीवान तो हार न दमवून येथेच आखून ठेवून गाडीत चढून पळून गेला. नंतर काली परतलेला हार घेवून विमलाने आपल्या पदचरत पोचून टेवला व ती पामीन बागल्या गाडी पोहचली.

विमलाने घरी आल्या बरोबर आपल्या पती गजानन हास सर्व गोष्ट सांगितली ते ऐकून गजानन आपले डोळे बडवून घेत म्हणाला-"तु मुढा किती मुख माहेस? सरोजशी बोलून त्यांच्या बरोबर आली असतील तर ही बत्ता जाली नसती.

माझचे चुकले की तुला एकटीका वाटवले दुसरी चूक तुला खंभर रुपये दिले व सोन्याच हार करून दिला." अशा प्रकारे गजानन बायकोवर टोंडमुसवंक काढला. विमला म्हणाली-"वेळ गाणी की तुमच्या फुडा मुळां तुम्हाला दाखवून देईन मला अयम आपल्या सोनाराकडे जाऊन गाडी माळ घुस्मट करून घेऊन या.

गजानन गजानतल्या भिड सोनाराच्या दुकानांत काय्याला होता. खंभर रुपये चोरीला गेल्याच्या दुखात तो भन्न होता त्यामुळे तो आपल्या बरोबर हार म्हायना विसरला

त्याच दिवशी त्याच्या दुकानात एक टकल्या बाबूस बाबिने खेरेदी करण्यास

आला गजाननने त्याला तऱ्हेतऱ्हेने सोन्याचे दागिने दाखविले व त्या ननने त्याला वेगवेगळे कलाकुसरीचे हार दाखवून त्याचे कौशल्य काय हे सांगण्यास सुरवात केली त्यानर तो टकल्या पाहून चिडून म्हणाला “मी काय कोणी आंघळा किंवा नहिरा नाही. ते सर्व हार मोठे बाहेर बला नाचुक आणि पातळ असा हार हवा आहे दुमण्याकडे तसा हार नाही की ?

त्यावर गजाननने ताणुक व पातळ हाराला दोष दाखवास सुरवात केली व सांगितले-“राग मानू नका, पुढील माहित आहे कालचीच गोष्ट असे म्हणत गजाननने आपल्या बायकोचा

घडलेला सारा वृत्तंत त्या माणसास सांगितला व म्हणाला हार नाचुक व नारीक होता म्हणून ओवता क्षणीच तुम्हा माझ्या बायकोने तो दुककर ककर आणण्यास सांगितला परंतु धीव तो घडून गेण्यास विसरला

टकल्या माणूस म्हणून म्हणाला “जकी व मोठे हारांचे तर कोरांना व दरोडसोरांना आणखीनच जास्त आकर्षण तुमच्या दुकानांत नाचुक व नारीक हार नव्हते तर प्रययन खागायला बाहिने होते ते सोडून आपल्या घरचे खादे पुराण मला कशाला सांगत आहात ? असे म्हणत तो टकल्या दुकानातून बाहेर पडला

संध्याकाळी गजानन जेव्हा घरी परत आला तेव्हा विमलाने त्याला विचारले- “काय पाळे दुककर ककर घेऊन आलात का ?”

“आज तर ती माळ घेऊन जाण्यास मी विसरूनच गेलो. वर तर दया जाताना आठवणीने बायला विसरु नकोस” गजानन म्हणाला

ते ऐकताच विमलाने आश्चर्याने विचारले-“काय ! तो हार मिळाला नाही” गोष्ट अशी झाली की, कुपारच्या वेळी एका माणसाने दार ठोठावले व मी दार उघडताच त्याने असे सांगितले की -“मी

तुमला माळ घऊन गेण्यास विसरलो तरी ती घेऊन येण्याकरिता मला पाठविले आहे. तरीच जलवन्तर की” माळवरच भागले

त्याने असे दर्शविले की, त्याला आपल्या घरातील सर्व काही माहिती आहे त्यावरून विस्वास ठेवून ती तुटलेली माळ मी त्याच्या हाती सोपविली

“त्या माणसाचा माझ्या घरची माहिती कशी समजली ? आणि तु सुद्धा काही विचार-पुस केल्याशिवाय तो हार त्याला दिलास का ? गजाननने विमलाला रागावून विचारले काय तू बाणूस टकल्या होता का ?”

“हो, हो त्याच्या डोबगावर एकही कस नव्हता” विमलाने सांगितले

“अरे, मीच चूक केली ठुकरात एक टकल्या माणूस आला त्याच्या बरोबर बोलता बोलता मी आपल्या घरची हारी बोलता बोलता मी आपल्या घरची हारी घाली नाही की, तो भाणूस चोर असेल म्हणून” गजाननने पराधापाने म्हटले.

“वाजवीपेक्षा जास्त बोलण्याने असेच गैरफायदे होतात” बोवटी “तुमच्या सांगे बद्दलान स्वतः कोरड पाषाण”

तेवढ्यात त्यांची मोलकरीण सिताराही तेचे थाली आणि त्यांचे बोलण ऐकून म्हणाली - “आपणा दोघांना राग यपार नसेल तर एक गोष्ट सांगू की ? विमलाबाई कमी बोलण्यामुळे संभर रुपये घातवून संकटाल सापडल्या, आणि गजाननसुद्धा जास्त बोलण्यामुळे हार बालवून बसले, मार्कारण बाईंनी मला कमी बोलते म्हणून कामावर ठेवून घेतले आहे आणि संजाराच्या सरोजबाईंनी मला अश्या करीता कामावर ठेवले आहे की त्या जे जे विचारातील त्यांची पूर्ण गल्लीतील माहिती मी रवाना देते अश्या गोष्टींनी मी दोघीनाही आसडते.” परंतु बोलण जेवढ्यास तेवढेच ठेवले पाहिजे नाही की, नाही जास्त

सिताराही जास्त शिकसेली नव्हती परंतु तिच्या अनुभवामुळे तिने जे काही सांगितले ते गजाननला खूप पटले आणि त्यांनी आपापली चूक कडूल केली

परिवर्तन

ब्रह्मपुत्र काही दिवस राज्य करीत असताना त्यावेळी बोधिसत्वांनी स्वर्गाचा नक्षिपती इश्याच्या रूपे असतार चारण केला ब्रह्मपुत्र जेव्हा बघता आला त्यावेळी तो कार अहकारी व दुष्ट होता म्हातारी माणसे, जनावरे व जून्वा वस्तु ह्याविषयी त्याच्या मनात भ्रूण होती. कधीही म्हातारा प्राणी घोडा किंवा इतर जनावरे त्याला समोर आली की, त्याचा राव जनावर होत असे. कोणतीही जूनी वस्तु दिसली की; जी ती नष्ट करण्याची आज्ञा देत असे.

कोणी म्हातारा माणूस त्याच्या नजरेस पडला तर तो त्याची मानगुट पकडून त्याचा ठकलून देत असे. व कशा ठोक्या पायांनी लायारत असे म्हातार्या जायकांना तऱ्हेतऱ्हेने मृत वीत असे.

ब्रह्मपुत्राच्या अशा प्रकारच्या वागण्याला काही सीमाच ठरली नाही. प्रवा खूप

दुःखी व कष्टी झाली प्रगतीक लोक राजाच्या ह्या जाचाला कंटाळून आपापल्या म्हातार्या आईनविकांना घूर सोडून येऊ लागले व कष्टी होऊ लागले. आपल्या आईवडिलांना आपल्यापासून दूर ठेवण्याच्या पाशांना कारण होऊ लागले. अशा पाशांनी नरकलोक मूळ लागला. व स्वर्ग लोक रिकामा राहू लागला.

त्याचवेळी स्वर्गाचा प्रमुख इन्द्र ह्याने पव बोधिसत्वांना मिळाले होते. स्वर्गास कोणाचाच येत नसलेले पाहून इन्द्राला खूप काळजी वाटू लागली. खेवटी त्यांनी त्यावर एक उपाय बोजना केली.

आपल्या युक्तीचा उपयोग करून त्यांनी एक वृद्ध माणसाचे रूप घेतले व एका मोठक्या तोडक्या बाबीत दोन घोंगांनी व कचऱ्यांनी भरलेल्या बांदल्या

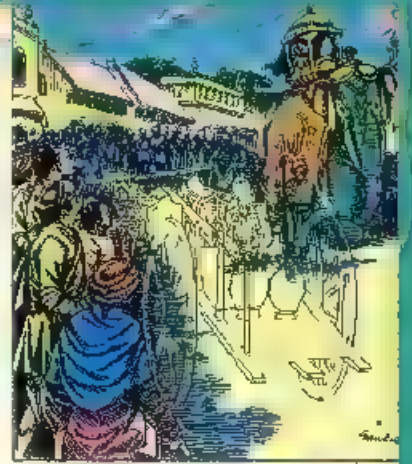
ठेवल्या व त्या गाडीला दोन म्हातारे बैल जोडून ते काहीच्या रस्त्याला बांधू लागले.

अशा तऱ्हेने बोधिसत्व जात असता समोरून अत्यंत दिमाक्षाने आणि मोठ्या कव्वाजम्यांसह राजा ब्रह्मपुत्र हनींवर वळून येताला बोधिसत्वांना दिसले. त्या दिवशी राजाकरीता सारे नगर सुसोमित करण्यात आले होते. नगराची शोभा अर्धेपनिच दिसत होती. असे वाटत होते की, पृथ्वीवर लढांय तर अवतरला नाही ना।

समोरून मोठक्या गाडीस एका म्हातार्याला येत असतांना पाहून राजा ब्रह्मपुत्र रागाने काळ झाला व ओरडून म्हणाला—“अरे भूळी, माझ्या नजरे समोरून दूर जा तुला माझ्या समोर अशा अवस्थेत मागची हिंमत कशी काय झाली?”

सुजाळा अशा तऱ्हेने ओरडताना पाहून त्याच्या अधिकार्यांना व आजूबाजूच्या लोकांना खूपच आश्चर्य वाटू लागले हे सर्वजण घनातल्या घनात म्हणाले—“राजा असा काय वेड्यासारखा ओरडत आहे?”

परंतु गोष्ट अशी होती की, म्हातार्याच्या रूपात बोधिसत्व एकरच रावालाच दिसत होते, इतर सर्वजणांना दिसत नव्हते बोधिसत्वांनी अशा तऱ्हेने प्रत्यक्ष टाकले की, ब्रह्मपुत्राला सर्वांनी त्यावेळी वेडे ठरवले. व आपण राजाधिपत्य गुणास दिसू नये.

राजा अतिशय संतापला, तेव्हा बोधिसत्वांनी वज्र जाऊन राजाच्या डोक्यावर एक धागीची बांदली ओतून टाकली ते पाहून राजा खूप चारला व आपल्या हत्तीला त्याने कळून पळण्याचा इशारा केला व पळू लागला. तेव्हा बोधिसत्वांनी दुसरी बांदली राजाच्या डोक्यावर ओतली त्या धागीमुळे राजाचे सारे अणू बाण व बाल झाले राजा सतापाने बरबरे कांपू लागला.

तेव्हा लणावत राजा समोरून जी गाडी अडवून झाली. सर्व काही नाहीसे झाले. आणि हमोर एका भव्य रूपात बोधिसत्व दृष्टाव्या रूपे प्रकट झाले.

राजाने समोर साक्षात् सर्व आयुष्यासमवेत झेडाला पाहून भयाने धरधर कापू लागला व त्याने झेडाला हाज्जांग झणिपास केला तेव्हा झेडाला रूपात अडलेले बोधिसत्व म्हणाले—“राजा, जोल! कोण गविण्ड आहे, तू कों सी? मला म्हाताऱ्याच्या रूपात पाहून कोण आंघळा झाला. काय तू न्हंभीच तरुण राहू शकतोय काय? तुला कधीच म्हातारपण येऊ शकणार नाही काय? तेव्हा न्हंभीच म्हाताऱ्याचा व जुन्या नस्तूचा तुला ठिटकारा का? तुला माहित नसेल की, तुम्या अशा वागण्याने जगता किती दुःखात आणले विवक्ष कंठीत आहे तुम्या असत्या अत्याचारांना पावलेन जाऊन प्रजेतील लोकांनी आपल्या पुज्य आईवडिलांना लई ठेवले आहे त्याचे कर्तव्यपालन होत नाही. त्यामुळे त्याच्या डोवकराचे पाराचे ओझ वाढत चालत आहे तुम्या राज्यातील प्रजा पांपाच्या संख्येमुळे वाढत आहे आणि त्याने नरकलोक भरू लागला आहे तू कधीन्वत ह्याला समजवायचा

प्रयत्न केलास की? की आपल्या राज्यातला कोणीच माणूस स्वर्गासोकी जावू नये “त्यामुळे आतापासुनच तुला मूर्खपणा सोड व चांगल्या मार्गाचे अवलंबन कर. नाहीतर ह्यातातील हे शस्त्र तुम्या डोव्याचे तुकडे करेल “राजा आतापासून खावच रहा” अशा तऱ्हेने बोधिसत्वाने राजाला उपदेश केला व अंतर्धान पावले त्या दिवसा पासून ब्रह्मदत्ताच्या वागण्यात बोलण्यात विलक्षण फरक पडला तो म्हाताऱ्या आदर करू लागला. राजाच्या वागण्यातील बदलामुळे लोकांनी आपल्या म्हाताऱ्या आईवडिलांना आपल्याबरोबर ओलावून घेतले व त्यांची अनोमाने सेवा सुधुवात आनंदात राहू लागले प्रजेमध्ये सुख व शांती नांदू लागली परंतु कोणीही बोधिसत्वांना पाहिले नसल्यामुळे राज्यातील अधिकाऱ्यांना प्रजेतील लोकांना ह्याचा उलगडा होवढ पर्यंत लागला नाही की, राजात असा एकाएकी बदल कसा काय घडून आला.

ईस्ट इंडिया कंपनीचा प्रारंभ

बडोद्याच्या शेतकऱ्या मुरवतीसाब इंग्रजांच्या ईस्ट इंडिया कंपनीचा भारतावर हळू हळू भ्रम बसू लागला इंग्रजांनी व्यापारी जाहाने शासन बरसवून भारतात वेळ लागली परंतु भारताचा नास इंग्रजांच्या भासा पेक्षाही अधिक चांगला होता त्यामुळे त्याच्या वासाचा खप वागसा होऊ बकला नाही

त्यामुळे ईस्ट इंडिया कंपनीचे कामगार लोक भारतातील कुशल कामगारांकडून त्यांची मजिने काढून घेऊन ही नष्ट करू लागले व त्या लोकांना खूप पावलास करून धरून घेऊन करू लागले अशा तऱ्हेने ईस्ट इंडिया कंपनीने भारतातील त्यांच्या पिरवळ काम करणाऱ्या लोकांना आपल्या घाटंघुन दूर केले

कंपनीने भारतात काही काही शेतजमिन रोटीचा संडा सुरू केला आजूबाजूच्या कामगार लोकांना रोटीच्या कामात नायले काम झाल्यानंतर काम-शारीरा मैसा न वेतवच माखीब करून हाकवून लायले

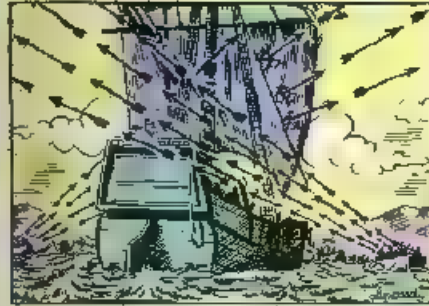

इंग्लिश सरकार आपल्या मुक्तीच्या युक्तींनी व कंपटींनी भारतीय लोक लोकांकडून त्यांच्या जमिनी व संपत्ती राखणे बळकावू लागले त्यामुळे इंग्लिश लोक फक्त व्यापारातच भरतार, नाही तर जमिनदारी नव्हे मुळा नर्तकच पाचवू लागले

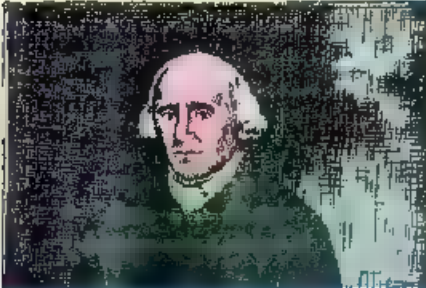
भारतीय पाठक किंवा देवी चौधराणी ने त्या आपल्याच नाच घेतला व तिने सवि संन्यासाचे नेतृत्व स्वरुले मानित बसून तिने घर केले. व सुरपणे नहाय सट्टीन नाचतून तिने खळसा तोंड देऊन आपले शीर्ष दाखविले

इंग्लानी आपला अधिकारी वॉरन हेस्टींग ह्याला बंगालचा गव्हर्नर म्हणून नेमले त्यावेळी बंगालचा राजा नरकुमार ह्याने वॉरन हेस्टींग विरुद्ध हुपट बसलीच्या कारणांमुळे सुधिम कोर्टात त्याच्या विरुद्ध फिर्दाफ केली त्यावेळी न्यायमयाचा जज्ज हवॉरन हेस्टींगचा मित्र नियाका नरकुमारचाच बलाबल हस्ताक्षराच्या आरोपाखाली जज्जनी फांसीची शिखा ठोठाविली

देवी चौधराणीने सैन्य आपल्या छोट्या नावातून बसून इंग्रजांच्या बसुआधर खचानक हल्ला करीत व त्यांना बुडवून ताडू सन्यासी आपल्या छोट्या नावातून बंगलातून बाह्यापल्या नदीतून पडून जात.

तीर्थयात्रा करणाऱ्या यत्नेकर्तार इंग्रजानी कर नसविले ते पहाताच साधू सन्याशांनी कंपनीच्या विरुद्ध तक्रारी करण्यास सुरवात केली मशरू सहेने इंग्रजांच्या शासना विरुद्ध विरोध करण्यांत साधू सन्याशांचा मोठा हिस्सा होता. ते अग्रेसर होते

साधूंच्या सासाळा कॅटाळून नंतर पूर्वे मध्य भारतीय शेतकरी ह्याने इंग्लिश सरकार विरुद्ध लढा देण्यास सुरवात केली परंतु त्यांच्या हल्लात इंग्रजांनी अड्डांनी तोंड दिले त्यामुळे याबद्दल अनेकजण इंग्रजांना किशुर होऊ लागले.

तरी पर देशांना आपला विस्तार करण्याला साथ होऊ लागला. कर्नाटक राज्याचा राजा कितूर झाले आपल्या पाठीमागे आपले दोन मुलगे राज्याला सत्तेस पोचून सोमून तो स्वर्गासाठी जावा. हाही वेळचा हिने त्या दोन्ही मुलांचा सांभाळ करून राजव चावोवस

सोनीबाग

दुर्दैवाने त्या दोन्ही राजकुमारांचा देहान्त झाला. त्यातून मीठ्या राजा कुमाराला एक बचक मुलगा होता. परंतु देशांनी कितूर राज्याला ताबस नाही, म्हणून आपले सैन्य त्याच्या राज्यावर सोडले व राज्य बळकावण्याचा प्रयत्न केला. परंतु राणीचेपमाने अशेचि दयावाना लोकांचेले

राणीच्या सैन्यांनी कितूरच्या मुलाचा वध करून घेतला व मीठ्यांचा मर्णास करून घेतला. सैन्यापटी व्हेक व विप्रेत यांना छोर वेलें व कंफनीचा प्रतिनिधि ठाकरे यांना बुद्धा मारून ठाकले सन् १५२४ च्या सुटाने देशांना पराजय झाला. परंतु राणीचे प्रसा त्याच्या सावडी सापबूस त्याचो नंदां बचली तरीही देशांचीचा वणना वेदतच राहिला

रामपुर नावाच्या गावी एक गोविन्द नावाचा मुराही रहस होता त्याच्या पत्नीचे नाव वसला होते. ती खूप समजुतदार व हुषार होती गोविन्द मुद्धा तिच्या बुद्धीमत्तेची प्रशंसा करीत असे त्यामुळेच की, काय तो कोणतीही गोष्ट तिच्या मल्ल्या शिवाय करीत नसे

दोषांची सांघलिक स्थिती कांगली होती त्याचे स्वतःहाचे घर होते, व त्या व्यतिरिक्त दुसऱ्या गावी होत्या. ती गावीना जरावयास जंगलात घेऊन जात असे

जंगलात एका बुद्ध्याच्या शाखीं मुनी नेहमी त्यांना लावून बसत असत गोविन्दाने त्या मुनींना बरेच वेळा पाहिले होते. परंतु तो त्यांच्या जवळ कधीच गेला नव्हता

एक दिवस गोविन्द नेहमी प्रमाण आपल्या बायी घरावयास जंगलात घेऊन गेला. एकाएकी अवाकून झाले आणि पाठोपाठ जोरदार वाळू व पाऊस पडू लागला. म्हणून गोविन्द आपल्या गावीना घेऊन घरी गस्त जाण्यास निघाला परंतु वाटतच त्याला मुनीची झापडी दिसली पण मुनी कुठेच दृष्टीस पडले नाहीत ओपडी मोवतालची झाडे वादळांमुळे उन्मळून पडलेली होती फांवा इतक्यात पडलेल्या होत्या गोविन्दने जवळ जाऊन फांवा वाजूस सारल्या तेव्हा एका मोठ्या फांदी साखी मुनीचा अवतार देह पडलेला दिसला गोविन्दने मुनींना दोन्ही हातांनी जवळ व तो त्यांना घेऊन कुडीरात जाऊन थोड्या वेळाने मुनींनी ठोळे जवळ असे काही ते अताच ध्यानमग्न ठेले आहेत. आणि त्यांनी गोविन्दाला व्हताच विचारले- मुला तू कोण आहेस? आणि तुला काय हवे आहे?" गोविन्दने जपलांत वादळ व पावसामुळे

मुनिना ग. देव

झालेली मुनी व त्यांच्या बगाबर घडलेली फांदा झाले यांची गोष्ट सर्वान्या यांचे मुनींना सांगितली व ती म्हणाला—
“मुनीवर्य आपले लोपोन्मास्यं शूण झोळं आहे। धवडी फांदी बगाबर पडून तुझा जरा तुझा कुठेही खरचटले नाही ते कसे काय? असे म्हणून गोविन्दाने त्याच्याकडून धरी जाण्याची अनुमती घेतली.

तेव्हा मुनीने त्याला यांवायला सांगितल व म्हणाले—“मुला, तुझ्या कडे पाहून असे वाटते आहे की; तू सर्वांवर दयासेम करतोस त्यामुळे ही तुझ्यावर प्रसन्न झाली आहे. व तुला तीन वर घेतो तुला काय पाहिजे ते तू मागून घे.

गोविन्दाने थोडेवेळ विचार केला परंतु त्याला काय मागून घ्यावे ते न समजून त्याने मुनींना सांगितले—“मुनीवर्य, मी धरी जाऊन माझ्या पत्नीला विचारून सांगतो मला काय मागून घ्यावे व काय मला ते अविवात करत नाही.”

“बरे तर, तसेच कर परंतु परत एकवेळेच्याची आवश्यकता नाही तू तुझ्या मायकोला विचारून जे तीव वर पाहिजेत ते मागून घे. ते तुला तानळतोच मिळतील.” मुनी त्याला म्हणाले.

गोविन्द अत्यंत आनंदाने धरी परत आला व जंगलात घडलेली सर्व गोष्ट स्वाने आपल्या मायकोला सांगितली

कसलाने ती मोष्ट ऐकून बराच वेळ विचार केला व ती आपल्या नवऱ्याला म्हणाली—“तसे पहाऊ तर आपल्या जवळ जे काही आहे त्याने आपले आयुष्य पूर्ण सुखी व समाधानी आहे. परंतु मुनीने दिलेल्या वराना अन्वेषण बरोबर दिसणार नाही, तरी आपण एक झाडू एक काठी व एक दोरी असे तीन वर मागून घेऊ. त्या वस्तु आपल्याला पुरेशा आहेत.”

गोविन्दाने विचार केला की, एकदा थोर मुनीनी दिलेल्या वरदानाच्या रूपे असल्या गोष्टी वस्तु मागणे बरोबर दिसणार नाही. तरी वण त्याचा आपल्या

चांदोबा

मायकोच्या बुढीमतेवर पूर्ण विश्वास होता म्हणून कायकोने सांगितलेल्या तीन वस्तु त्याने तदाव्हा रूपात मागून घेतल्या वस्तुच्या क्षणीच त्या तिन्ही वस्तु तेथे प्रकट झाल्या वस्तुला ते काठी आपल्या नवऱ्याच्या हातात दिली. व दोरीने आपल्या शायीना बांधले व केरसुणी घेऊन ही स्वतःच्या घर झाडू लागली. दुसऱ्या दिवशी गोविन्द नेहमी प्रमाणे गापीना वरुडयाव जंगलात वळत निघाला आता आता तो मुनींच्या शोपडी जवळ आला तेव्हा मुनी वादळांमुळे पडलेली झाडे फांदा बाजून कळत आता साक करीत होते. गोविन्दाला पहाताच मुनीने हसून विचारले—“कव, तुला मिळालेले तीन वर मागून घेतलेले काय?”

गोविन्दाने मुनींना नमस्कार करीत म्हटले—“हो, मुनीवर्य मी तीन वरांच्या रूपाने, एक झाडू एक काठी व एक दोरी गापीना सांभरण्या करीता मागून घेतल्या. हे एकूण मुनी आश्चर्यचकित झाले व म्हणाले—“इतके दिवस तप साधना करून जे तपोबल मी प्राप्त केले त्याचा त्याग करून तुला तीन वर प्राप्त करून दिले त्याची मला साधारण वस्तु मागून तू तुझी मनोकामना पूर्ण केलीस. ही फारच विचित्र गोष्ट आहे.

“गुरुदेव, मी सर्व काही काम माझ्या मायकोलाच विचारून करतो. तितके हे तीन वर मागल्यात सांगितले.” गोविन्दाने सगळं पणाने सांगितले.

हे उत्तर ऐकून मुनींच्या मनात सुद्धा मोहिमदण्या नायकोंने इतक्या सावाराय वस्तुची मावणी को केली? हे जाणून घ्यायाची जिज्ञासा उत्पन्न झाली. ह्या पाठीमागे काही गुढ आहे का? का ती ज्ञानी आहे?

ते समजून घेण्याकरीता मुनी स्वतः ह्या मोहिमदण्या घरी आले व त्यांत वत्सलाला पाहून विचारले-“मुली, तुमचे हित, होण्या करीता मी तुम्हांला तीन घर दिले होते. परंतु असल्या तुच्छ वस्तु मागण्या पाठीमागचा तुम्हा हेतू काय? कोणत्याही चांगल्या उत्तम गोष्टी किंवा वनस्पती वागून येतेली असतील तर ही तुम्हाला अधिक जमयोगी पडली असली

वत्सलाले झालोवोकून मुनींना नमस्कार केला, व दिनयपूर्वक म्हणाली-“गुरुवर्य! आपल्या घरांमूळे आम्हांला नक्कीच कोणतीही गोष्ट मिळू शकली असती. थन किंवा कपडांशिवाय मिळालेली कोणतीही गोष्ट अपायकारक होऊ शकते तशी संपत्ती सुद्धा कारण होऊ शकली असती”

मुनी म्हणाले-“हे ठिकच आहे. परंतु तरी तुम्हा ह्या मागण्या पाठीमागचा हेतू काहीतरी असला पाहिजे.

“गुरुवर्य! जरे पहाता ह्या गोष्टी छोट्या नाहीत आपल्या उपोसाय्यांमूळ ह्या साडू साधा साडू नाही. ह्या साडूने घर स्वच्छ केले की, घर पवित्र होते व जंय स्वच्छता व पवित्रता आहे तेथे छद्मही रहमीच राबते

“आपल्या कृपेमुळे आम्हांला ही काठी प्राप्त झाली परंतु कोणत्याही सकट समयी ही काठीच वामने रक्षण करू शकते.”

तसेच आपल्या कृपा प्रसादांमूळ ही दोरी आम्हांला मिळाली आहे की, त्यामुळे आमच्या वरपासून मायीगुरे दूर जाणार नाहीत. सदैव आमचा मोठा गुरांती भरलला राहील. ह्या प्रमाणे ह्या वस्तुपासून आम्हांला कशा-कीही कमी कधी भासणार नाही वत्सलाल आपल्या मनात होते ते सर्व सांगितले.

वत्सलाच्या बुद्धी चार्तुयादर मुनी प्रसन्न झाले, व त्याने दोघांना आशिर्वाद दिला व ते आपल्या वाथमात परत गेले

न घडणाऱ्यां गोष्टी

राज्याधिकेकापुर्वी युवराजाने देशाटन करणे ह्या कुनन राज्याचा परंपरागत रिवाज होता. भुवराज समीर ह्या परंपरेला अनुसरून देशाटन करीत एका गावाच्या सीमेपाडी आत असता एक शामलीचा कांटा त्याच्या पायात रुतला व अठमठ रक्त वाहू लागले. समीर खाली बसला. त्याला काम कराने हे न समजून तो इकडे तिकडे पाहू लागला.

त्याच सुमारास एक शंक्ता नावाची शेतकऱ्याची मुलगी त्याचाजुने जात होती तिने समीरला त्या अवस्थेत पाहिले तिच्या कांटा काढावा विणुकीचा घाला घुळून त्याच्या पांजेवर लावून आपल्या ताडीच्या पंढराचा तुकडा काढून तिने त्याची जखम बांधली. समीरने आपली कुतंगता दाखवून म्हटले-“तू जी माझी मदत केलीस त्याचा

मी आजन्म ऋणी आहे तरी त्याच्या बदल्यात तुला काय पाहिजे ते तू मी तुला वेईण.”

अवता उपहासान हसत म्हणाली-“प्रथम तुम्ही स्वतःच पायात भेलला कांटा काढायला शिका मग माझ्या विषयी विचार करा.”

समीर हसत म्हणाला-“आजपर्यंत अशी कामे करण्याची वेळ माझ्यावर कधीच झाली नाहीत तुम्ही भला ह्या देशाची राणी बनवू शकता का? शीवताने विचारले तो तो श्रवण ऐकून समीरने शीवताकडे उत्तरपूर्वक पाहिले व तिच्या सौंदर्याने तो श्रुध झाला. त्याने म्हटले-“तू ताणवान आहेस. योग्य व्यक्तीला व्रत विचारलास, तुम्ही हळूच पुरी होईल.”

युवराज समीरने बोलणे ऐकून श्रवता जरासुद्धा विचलीत झाली नाही व तिने

कोणतही कार्ये करणे शक्य आहे" संवत्स म्हणाली

समीर थोडा नेळ विचार करून म्हणाला "मला एक महिलाची भेट दे. ती तुझ्या मांगण्या नक्कीच पुन्हा करून दाखवील.

श्रवतान समोरच्या बोकळ्याला समती दिली. समीर देशातून करून रावधानीत परत आला. बापि सर्वे मग्यांना एकत्र बोलावून म्हणाला "तुम्ही सर्वेजण माझ म्हणणे लक्षपूर्वक ऐका, तुम्ही पाश्चिमेकडे लगेचला पाहिजे, व मग नदी वापल्या राज्यातून वहात जायला पाहिजे ह्या-करीता काय केले पाहिजे लवकर त्याच सोधून काढा "

युवराजाने हा प्रस्ताव सगळ्यांच्या समोर घांटल्याबरोबर सर्वेजण धावतून गेले व वादचर्चा सुरू झाली. "युवराज, देशातून करीत असतांना बापि कुठे जाण करीत नाही ना घेतलीत ?" वेळची गती बदलणे कोणत्याही बाबतच सत्य झाले नाही आणि दूसरी गोष्ट म्हणजे दूरच्या प्रदेशांत वहाण्याच्या मग नदीला वापल्या राज्यात बापिच शक्य कोटीतील कोष्ट नाही. पण मग संकटात तो असतांना राज्याच्या कर्ण हरी मग काहीच सोल नाही का ? जसे जसेच तर ती ह्या राज्याचा राजा होण्यासाठी तयार नाही ती एखाद्या

सामान्य मरणासारखे राहून माझ बीजग पाठवीत" समीर म्हणाला

त्या गोष्टी बघता राज्याच्या कानावर येण्या तेव्हा राजाने समीरला बोलावून पाठविले व समीरला जेव्हा म्हणाला तु ज्या गोष्टी विषयी मागणी केली आहे ती ऐकून असे घटने आहे की : तुला राज्याचे वद सांगायचे नाही. त्यातून मग तऱ्हेची एक घटना काढीत आहेस.

ह्यावर युवराज समोरचे सहाराबांना संवत्स विषयी सर्व गोष्टी सांगितल्या.

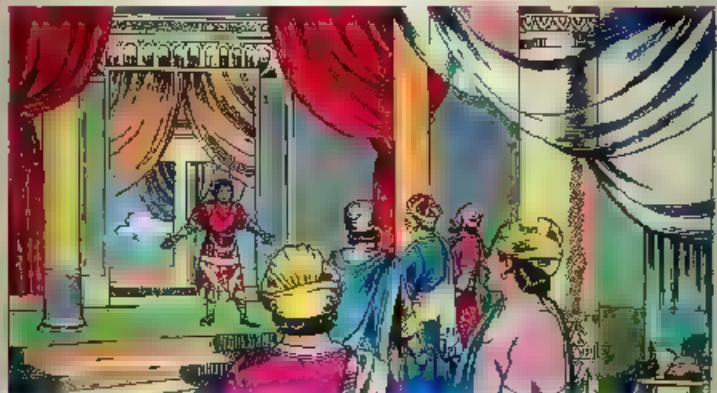
सहाराबांना वादचर्चे वाटले ते म्हणाले- 'तू एवढ्यासाठी खेडेकडे मुलीच्या बोलण्यावर बसवून राहून असला निर्णय घेणे बरोबर होणार नाही

"ती मुली सध्याच नाही परतु एक हुकूम समजूतदार आहे" समीर म्हणाला

"ज्या गोष्टीची बापि परीक्षा घेऊ. जसे म्हणत राजाने बापल्या सेवकाला पाठवून संवत्सला बापल्या अंतःपुरात गुण्याकरीता बोलावणे घाटल.

संवत्साला जेव्हा कळले की समीर खरा खरा युवराज आहे तेव्हा तिने समीर पुढे गुडग टाकून हात जोडले व म्हणाली "युवराज आज्ञासमूळे मी आपल्याला काहीबाही सांगून बसले कृपा करून मला क्षमा करा "

तेव्हा समीर म्हणाला-"तुझी चुक असो क्षमा करून मागण्यासारखी नाही तू जी इच्छा प्रकट केली होती ती मी पूर्ण करू

दृष्टापूर्वक सांगितले-"सुंदर लक्ष्मीनां पाहून काही लोकांच्या मनांत छोट बोलण्याची इच्छा उत्पन्न होते."

"तुम्ही जर खरोखरीच माझ्याशी विवाह करणार असलात, तर माझ्या बोन बटो पुन्हा करा. लुकास पाश्चिमेकडे उगवण्यास सांगा व गुंथला बापल्या राज्यातून वाहण्याचा हुकूम द्या

संवत्सचे बोलणे ऐकून समीर वावरला परंतु बोकळ्यात पाहून म्हणाला-"हे अशक्य काम कोणत्याही जमणे शक्य नाही तू उगाच गंमत करू नकोस "

"मी जमत करीत नाही, ज्यांना अधिकार राज्यावर होणार आहे त्यांना

शकले नाही. तरी त्या बदल्यात तू त्या गोष्टी करून दाखविल्या पाहिजेस नाहीतर तुला कठोर वड मोयाकला लावेन."

युवराजाच्या तोंडून असे बोलण एकून शोबंता बाबरीली नाही. तिने शोबीर होत म्हटले— "मी जे म्हटके आहे ते मी खरे करून दाखविन परंतु ते सारे करून दाखवायला मला काही अधिकार पाहिजेत."

"मी तर हयावेली युवराज आहे हया देशाचा राजा नाही तरी तुला जे काही अधिकार हवेत ते तू राजाकडे आऊन मागून घे. शोबीर म्हणाला

राजाने बराच वेळ हया गोष्टीचा विचार केला त्यांना वाटले शोबंता

शरीरेशीच हुषार. संभवतःदार मुक्ती आहे. विला अधिकार आपण म्हणजे विला राणी करावे लागले राणी शात्यावर विला शिक्षा देण योग्य होणार नाही

थोड्या विचारांमती राजाचा एक रुपय सुचला त्याने शोबंताला म्हटले— "हे पद्मा, आज पासून हया राज्याची तू राणी, व शमीर तुझा प्रधान सेनापती होईल. तू वर राजद्रोह केलास तर राणीच्या पदावरून तुझी हुकालपट्टी केली जाईल, परंतु तू बोललेले शब्द खरे करून दाखवशील तेव्हा तुझे कमल युवराजाबरोबर करून देण्यात येईल. पण हे सर्व तू एका महिन्याच्या मुदतीत केस पाहिजेस."

शोबंताने राजाने दिलेल्या अटी मंजूर केल्या. नंतर शोबंता राज्याची राणी झाली शासन कार्यावर लक्ष न्यालता राजा अत पुरात राहू लागला. शमीरने सेलंकडे लक्ष पुरविले.

राणीच्या पदावर आल्याबरोबर शोबंताने गुन्हेगारांची शिक्षा कमी केली शासन अधिकारी काढून टाकले. तिने लोकांचे कर कमी केले. लोकांचा आधार मिळवला एका आठवड्यात तिने राज्यात अमुलाय बदल केला व ती सर्वांची प्रिय दमछी

राणी सात्वानंतर दोस दिवसांनी शोबंता राजा व युवराज शमीरला यांना म्हणाली "आता तुम्ही दोघेजव माझ्याबरोबर वेध

बदलून गावातून फार फटका मारायला खला मी लोकांच्यात जो काय अमुलाय बदल केला आहे तो तुम्ही स्वतःच्या डोळे यांनी पाह्या"

त्यानंतर तिचे वेध बदलून राज्यात फारफटका सारण्यास निघाले. तेव्हा सूर्यादयाची वेळ होती शोबंताने रस्त्यावरून जाणाऱ्या एका माणसाने बोलावून विचारले— "ही कोणती शिक्षा आहे?"

"पश्चिम आहे. एका झटक्यात त्या माणसाने उत्तर दिले ते एकताच महाराजा व युवराज दोघांना बाबरीचा झटका बसला. नंतर राजाने व शमीरने सुद्धा रस्त्यावरून जाणाऱ्या बऱ्याच लोकांना असाच प्रश्न केला तेव्हा प्रत्येकाच्या तोंडी तेच उत्तर सुर्वे उगवणारी दिशा पश्चिम आहे त्यानंतर ते तिचे गावांच्या मध्यावरून वहाणाऱ्या तारा नदीच्या जवळ आले. शोबंताने त्यांचे वेळी जवळ उभ्या असलेल्या एका माणसास विचारले "अहो दादा, ह्या नदीचे नांव काय आहे माहीत आहे का?"

"ही गंगा नदी आहे." त्या माणसाने झटक्यात उत्तर दिले त्यानंतर बऱ्याच जणांनी अशीच उत्तरे दिली ह्यावर त्यांनी वांकून नमस्कार करीत शोबंता म्हणाली— "महाराज मी म्हटलेल्या गोष्टी खऱ्या करून दाखविल्या आहेत ज्या तुमच्या वटे असंचच होत्या"

'ही गोष्ट' तर खूपच आश्चर्यकारक आहे की सूर्य नेहमी प्रमाणे पूर्वेलाच उगवत आहे परंतु सर्व लोक पश्चिमेकडे उगवतो म्हणून सांगतात तसेच नगराच्या मध्यातून वहाणाऱ्या तारा नदीला सर्वत्र गंगा नदी म्हणून संबोधताहेत दू हे जसे काय सिद्ध करून दाखविलेस.' महाराज ने शोबंताला विचारले

"महाराज मी बऱ्याच दिवसांपासून विचार करीत होते की आपल्या राज्यातील शासन पद्धतीमुळे जनता सुखी व संपन्न नाही. तेव्हा ही बदलून घेण्याची सुली करण्यासाठी मी आपल्या कारभारात कबळाकळ केले मी हे माहीत करून

वेतले की; वनतेला कोणत्या सत्तेने धागवळ की जनता सुखी होईल त्यासाठी राणी पदाची आवश्यकता होती कारण राणीच्या आंगेला जनता आदरभाव दाखवेल, त्याप्रमाणे मी प्रथम राणीची आज्ञा मागून घेतली नंतर वनतेला ज्या ज्या उडचणी होत्या त्या त्या दूर करण्यात मदत केली. त्यामुळे शाक्यावर प्रजेचा विश्वास निर्माण झाला. मंतर दोन आठवड्याने माझ्यावरील निन्दासामुळे आदर भाव नांदला व मी म्हणून तेच लगे जसे जनतेच्या पनात आले त्याच कायदा घेऊन मी मला जनतेमध्ये प्रसार केल्या की, माझे स्वास्थ ठीक नाही. जर माझ्या प्रकृतीमध्ये फरक पडला असे प्रजेला वाटत असेल तर पूर्वे दिशेला पवित्रम आणि तारा नदीला गमा नदी जसे म्हटले पाहिजे तरच राणीचे स्वास्थ ठवकर ठीक होईल. माझ्यावरील प्रेमाभुल नवतेने तसेच म्हणावचे ठरवले आहे वाटते”, असेच म्हणाली.

ते ऐकून आनंदाने समोरून टाकणा वाजवून म्हटले-“अरे वा, माझ्या शक्यातच वाक नाही, की ही गोष्ट इतकी सोपी असेल.”

परंतु महाराज गंभीर होत खेवताला म्हणाले-“बेटी, मी तुला माझी सून म्हणून स्वीकारण्या तयार आहे. ज्याचेकारण तू सुखी बुद्धीमत्ता किंवा माझे वचन पाळले, हे माही तर एवढ्या थोडक्याच दिवसांत मने प्रजेचे प्रेम संपादन करणे त्यांचा आदर प्राप्त करणे हे होय. प्रजा तुला आदर करते. माझ्या देशाला तुझ्या सारख्या महाराणीची जितात गरज आहे म्हणून मी तुला माझा देशाची सारी राणी बनवून ह्या देशाकडून आदर मिळवू शकतो. त्यानंतर काही दिवसांनी समोरचे लय खेवतामी मोठ्या बाटामाटाने साजरे झाले समोर राजा वनला सत्या वर्षी तो राजा असला तरी तेनास्तीचे काम होऊन त्याने सर्व राज्यकारभार खेवतावरच सोपवला आणि एक वर्तमान राजा म्हणून वाय मिळवला.

बुद्धीची वक्रास

कौर होण्या राजा अर्तारविहू माने बाबुनाच्या देशाच्या राजांना वाफला मिळ करून वेतले. परंतु पुष्कर होण्या राजा प्रसेन वाफ्याची काही त्याला मैत्री करता आली नाही व तो राजा त्याच्या डोकेंपुढीचे कारण बघला त्याला विचार पचला की प्रसेनशी मैत्री कधी करून घेता येईल.

खेवटी राजाने हे काद काण्यासाठी ओंकार गावल्या बुद्धीमान बांध्याला पाठविले.

पुष्कर होण्या राजा प्रसेन वाला आपल्या बुद्धीमतेचा बर्ब होता. माझ्याला जाकित करून परत पाठविण्याचा विचार केला.

ओंकार किल्ल्याच्या दारापाशी जातो न जातो तोच प्रसेनच्या शिपायांनी येऊन किल्ल्याच्या दरवाजा बंद केला प्रसेन आपल्या सिंहासनावर बसून हे सर्व पहात होता.

राजाला पहाताच ओंकारने खालूनच राजाला नमस्कार केला. राजा उपहासाने हसत म्हणाला-“ओंकार, किल्ल्याच्या दरवाजाच्या खंबारीक कुण्यांना आत येण्या करीता एक दार आहे त्यातून जात ये. ह्यावर ओंकारने क्षतवधाल उतर दिल-“होव, महाराज येईन मी कारण आपले राज्यच बर कुण्याचे असेल तर मला त्या दारमून वायला काहीच हरकत नाही

हे उत्तर ऐकून राजाचा चेहरा पांढरा फट्ट पडला

“अरे, हा तर माझ्या बोलण्यातून सही सलामत सुटला मला विचार करीत प्रसेनने त्याला किल्ल्याच्या प्रवेश दारातून आत बोलावून आपल्या सिंहासनावर बसल्या सुर्वीवर बसायला सोपितले.

ओंकार दिसायला सारीक आणि बुटका होता. राजांनी गुन्हा त्याची सोद काढण्या

करीता म्हणून 'मयी महाशय, तुमच्या राज्यातील लोक सुद्धा खुदी प्रमाणेच कुटके आणि बारीक असतात का ?

ह्यावर मंत्र्याने कटकून उत्तर दिले. "महाराज, आमच्या देशात तसेच तसेच लोक आहेत. एसाच आमच्या राज्याचा एक रिवाज आहे की, तीन लोकांच्याकड बारीक कुटके लोक व प्रस्थितवान लोकांकडे उच्च आणि जाड लोकांना पाठविण्यात येते त्यामुळे आपल्याकडे मला पाठविले आहे" हे ऐकून राजा मागलीनच हताश झाला.

"मूर्ख, ह्याखेपेसही सुटका त्याचा पाणवतारा कसा करावा ?" अशा विचारात राजा क्षणभर पडला.

तेवढ्यात राजाचे शिपायी एका कैद्याला पकडून घेऊन आले आणि त्यानी तक्रार मांडली- "महाराज, हा माणूस कौचडीपचा रहिवासी आहे आणि त्याने आपल्या देशात बारीक केले आहे."

राजाने बदल केव्हाच्या दिवस मंत्र्याला विचारले- "काय हो मंत्री महाशय, काय तुमच्या राज्यातले सर्वच लोक चोर आणि दरोडेखोर आहेत ?

मग मंत्री खूप जमुर होऊन तो म्हणाला 'महाराज हा तुमच्या देशाचाच मंत्रिवा आहे की, जो कोणी तुमच्या राज्यात पाय ठेवतो त्याच्या भतांत फक्त चोरी करण्याचाच विचार येत असेल परंतु आमच्या राज्यात चोरी नांवाला सुद्धा होत नाही.

त्याचे हे उत्तर ऐकून राजा क्षणभर गडबडला श्वाते विचार केला की, कौच-डीपच्या राजाची सधुव मोल घेणे म्हणजे पराजयच, राजाने मंत्र्याला इनाम वेण्याचे ठरवले ह्यावर मंत्री म्हणाला- "महाराज मला एवढेच मागायचे आहे की, दोन्ही राज्यांत न्हंमी येथेपासून रहावा त्या दिवसापासून दोन्ही राज्यात सलोखा निर्माण झाला.

सत्ययुग आणि त्रतायुगांतर द्वारे युग सुरु झाल्यावर राक्षस मानव रूप धारण करून पृथ्वीवर जन्मले आणि सर्वत्र राहू लागले. ते भूमीला भार होऊ लागले तेव्हा भूदेवीने विष्णुकडे जाऊन रक्षण करण्यास प्रार्थना केली. विष्णू अभयवान देत म्हणाला- "देवी, मी कृष्णवतार घेऊन तुझे दुःख कष्ट दूर करीन."

आदि काळा पासून विष्णूचा हाडवेरी अशा काळवेभी नावाच्या राक्षसाने कंस होऊन जन्म घेतला. तो मथुरेचा राजा उग्रसेन याचा मुलगा झाला.

दुरासुराच्या सुद्धा राजासाचा नायक होऊन, युद्ध करणारा विजयिता मगध

देशाचा जरासघ राजा झाला त्याने अनेक राजांना कैद करून आपून भेरेवाला त्याचा बळी दिला, कंस हा जरासघाचा जावई उग्रसेनाच्या आकट्या नावाची मुलगी देवकी आणि यदुवंशाचा राजा वसुदेव यांचा विवाह झाला. कंस त्यांना रथात बसवून गिरीप देत असता आकाशवाणी झाली- "देवकीच्या पोटी जो आठवा मुलगा होईल त्याच्या हाती कंसाचा षष्ठ होईल."

कंस देवकीचा षष्ठ कल कायला तेव्हा वसुदेवान मध्य पडून कंसाला वचन दिले की तिचे आठवेंच अपत्य नाही तर सर्वच अपत्य तुला सोवणीन त्यात त्या प्रमाणे तहा अपत्य कंसाला सोपविली.

देवकी सातव्या वेळी गरोदर झाली तेव्हा विष्णूचा अंश अर्धा आदिशय पित्रकने असता तो बभ्रुदेवाची दुसरी बायको रोहिणीच्या पोटांत गेला. नंतर विष्णूने बभ्रुदेवाची बायको यशोदा हिच्या पोटी मुलगी होऊन जन्म घेण्यास योगमायेस सांगितले.

त्यानंतर ती आठव्या वेळी भरोदर झाली तेव्हा कंसाने तिला अशुदेवासह तुरुंगात ठेवले.

आवण महिषासुराचा कुलपक्षात अष्ट मोठ्या दिवशी चंद्र रोहिणी नक्षत्रात असतां भवरात्रीच्या वेळी सर्व पाहारेकरी याद निद्रेत असतां देवकी प्रसूत होऊन

विष्णू कृष्णरूपे जन्मला. तुरुंगाची दार आपोआप उघडली

विष्णूच्या आज्ञेने वसुदेव ताच्या मुलाला यमुना नदी पार करून घेऊन गेला. त्याच वेळी सर्व निद्रास्थेत असतां यशोदा प्रसूत झाली व तिच्या एक मुलगी झाली यशोदेच्या अवतल मित्रत असल्या त्या मुलीला उचलून घेऊन तिच्या बायी वसुदेवाने कृष्णाला ठेवून दिले.

तुरुंगात पोचतांच सर्व दारे बंद झाली आणि मुलगी मुक्ततेच जन्मल्या सांगली पोठयाने रडली

कंसाने तिला दशहजार आपटण्यासाठी उचलतांच ती निसटून आकाशांत जादवयां ठेवून म्हणाली-“अरे कंसा, तुला ठार करणारा मुलरूप आहे रे!” नंतर दुसऱ्याची कमे होऊन ती अंतर्धान पावली.

कंसाचा राग आला व त्याने वसुदेव देवकीच्या सहा मुलांना त्यांच्या समोरच ठार केले

नारद कंसाकडे येऊन म्हणाला-“कंसा, तू उपसेनाचा मुलगा नाहीस, तू कालनेमी आहेस! मुखा बध करमांस विष्णू सुरक्षित आहे हे एकलव्य आहेस.

उपसेनाही निवाह झाल्यानंतर, बिरह दुःखाने त्याची राणी एकटी असतां एका राक्षसाने उबलेन रूपे जाऊन तिला

फसविले. तेव्हा कालनेमीने तिच्या गर्भात प्रवेश केला व कंस होऊन जन्मला.

कंसाने उपसेनाला तुरुंगात टाकून स्वतः धिद्रासन बळकाविले त्याने सर्व राक्षसांना एकत्र केले त्याने पूतना राक्षसिणीला सर्वे तान्हा मुलांना ठार कर म्हणून सांगितले. ती बावीसाव फिरत तान्हा मुलांना ठार करीत एक सुंदर स्त्रीचे रूप घेऊन कृष्णाला दूध पाजू लागली. कृष्णाने तिचे दूध पीत असतां तिचे सर्व रक्तच शोषण करून तिचा जीवच घेतला.

गोंद-याच्या रूपे तृषावर्त राक्षसाने कृष्णाला बाकाशास घडवून केले त्याला, आणि गळीच्या रूपे कृष्णाला ठार करण्यास आल्या राक्षसासुराला बाल-कृष्णाने ठार केले.

बालकृष्ण बालकीरा करी ते पाहून यशोदा मला त्याचा शटपाळपणाचे सुद्धा कोतुक करी. त्याह कृष्णाच्या बाललोला पाहून सर्वे गोकुलचे आनवित झाले.

एकदा कृष्णाचा शटपाळपणा पाहून यशोदेन त्याला उचलताला बांधून ठेवून कृष्ण उचलता सकट दोन वृक्षां मध्य जाऊन अडकला आणि दोन्ही वृक्ष उचलत ओढल्याने उपटले गेले आणि त्या वृक्षाचे दोन गंधर्व प्रगट झाले ते दोघ आपापने वृक्ष झाले होते.

त्याने एकदां माती झाली, म्हणून रागावून आईने तोंड उचटायला सांगितले. त्याने तोंड उचटवून शिवरूपच दाखविले

कालिया नागाच्या फणावर तांडव नृत्य करून त्याचे मर्दन केले

गोकुळातील सर्व लोक धुंदावनला जाऊन राहु लायल्यावर गोवर्धन पर्वताची पूजा करू लावले. त्याचा देवेंद्राचा राग आला. त्याने नव्यापुढ टाकून विजा-पाठापाठ वृष्टी सुरू केली. तेव्हा कृष्णाने गोवर्धन पर्वत आपल्या करगळीवर उचलून धरला आणि सर्वे गोपी गोपालाचे रक्षण केले त्यामुळे इंद्राचा गर्व-भंग झाला

कृष्ण वेणुगोपाल होऊन सोबदाळा बरापळा नेऊ लागला त्याचे वेशुगाल एकून सारे बुधावन होऊ लागे.

कृष्ण बलरावांना ठार करण्यासाठी कसाने वनुरागाचे निमिष काढून त्यांना मधुरेला बोलावून आणविले त्यांना ठार करण्यासाठी कसाने केलेले सर्व कट फुकट गेले कृष्णाने कसाना त्याच्या सिंहासनावरून केस घेऊन सात्वी ओढले आणि मुष्टि प्रहार करून ठार केले

मधुरेचे देवकी आणि उपसेन यांना बाळगलेल्या हस्तकड्या काढून सोडविले त्यानंतर कृष्णाने उग्रवेनाका मधुरेच्या गादीवर पुन्हा बसविले

कृष्ण व बलराम दोघ मधुरेलाचे तरुण पुढारो झाले

बापल्या सुकीचे सर्व ऐकवयें व वेमन हस्तगत करव्याच्या गुडांना-दुष्टाक कृष्ण-बलरामांना वांगला घडा देण्याच्या हेतूने बरासघाने तेवीस अक्षौहिणी सैन्यासह मधुरेवर स्वारी केली कृष्णाने जरा संघाच्या परामर्श करून त्याला पळवून लावले

यवन व म्लें-ड जातीचा राजा कालयवन मांसाच्या राक्षनाला कृष्णाच्या विरुद्ध बरासघाल मधुरेवर पाठविले

कृष्ण कालयवनच्या हाती व कंसला मुचिकुंद सोपवत बघलेल्या गुहेत स्थित लपून बसला

मुचिकुंद हा इक्ष्वाकु वंशाय मांघाता याचा मुलगा सोडा राबा होता त्याने देवाना यज्ञांत पुष्कळ सहाय्य केली होती देवांनी त्याला बरे भाषायला मांगितले तेव्हा द्वार-मुगात कृष्णाचे दर्शन होईल, तेव्हा तुला सिद्धी मिळेल असे सांगितल्या-बळून तोंपसेत निहा जावी व निद्रामग करव्याच्याची भी पाहतांच शेवट म्हाबा व तो प्रस्म म्हाबा, हा बरे भांगितला

कालयवनने मुचिकुंदला कुण्ठ समजून त्याला लाब मारली. मुचिकुंदची स्त्री सोडली. त्याने सोडले उघडून पाहताच कालयवन भस्म झाला

Restore 127

झाली. कृष्ण व बलराम यांची सारथी ही नात्याने आते होत होती त्यांना व्यापला तिने सांगितले. कृष्णाने उचलून घेताच मुलगा साधारण मुला सारखा झाला.

"शिबू पालने शंभरवेळा जरी काही गुन्हा केला तरी त्याला माफ कर," असे सात्वती कृष्णाला म्हणाली कृष्णाने तसे वचन दिले.

शिबूपालने राजा ज्ञान्यावर जरासंधाची संत्री करून अत्याचार सुरू केले. त्याचा धाकटा भाऊ दंतवक्त्र तोही त्याच्या बरोबर अत्याचार करू लागला.

जरासंध पुनः शुद्धा मधुरेवर स्वारी करू लागला तेव्हा त्याचा पुष्कळवेळा पराभव करून कृष्णाने त्याला पळवून लावले आणि दुष्ट रावांची खोड बोटली.

कृष्णाने समुद्रा अंजळ खोडीशी जाग सागून येऊन समुद्रा मध्ये विस्वकर्मा-कहून सुरक्षित अशी द्वारका नगरी बांधविली. त्यानंतर त्याने त्या ऐश्वर्य संपन्न नगरीत आपल्या सर्व नातेवाईकांना पाठविले.

जरासंधा अगदी घेवटी शिबूपाल, दंतवक्त्र, पौंड्रक, दगरे राजांना मदतीला बोलावून मधुरेवर चालून आला. त्याने मधुरेला वेढा दिला.

त्यापुर्वीच कृष्णाने या वेवाना व मधुरेच्या प्रजेला द्वारकेला पाठविले आणि स्वतः प्रवर्षण निरीवर गेले आणि पर्वताच्या गिःसरावर पोचले.

जरासंध बघेरिनी प्रवर्षण गिरीला चारीबाजूनी आग लावून जाळून टाकले. कृष्ण व बलराम आकाशमार्गे सुरक्षितपणे द्वारकेला येऊन पोचले.

जरासंध व शिबूपाल कृष्ण व बलराम जळून गेले असतील असे समजून परत जात असता कृष्णाने द्वारकेहून खंख बाजविला. तो ऐकून दोघे चकित होऊन परस्परांच्या तोंडाकडे पाहू लागले.

शिबू पालने सूड उगविण्यासाठी मयुरेला आग लावली जाळून टाकले.

जरासंधाने द्वारकेवर स्वारी करण्यासाठी जहाजांत व पडावात बसवून सैन्य पाठविले. परंतु एक मोठे तुफान आले आणि सर्व जहाजे व पडाव बुडून गेले. जरासंधाला किताब्यावर उभे राहून सर्व पहाण्याशिवाय गर्ह्येवर उतरला नाही. तो त्या तुफान लाटा पहात राहीला. तेवढ्यात त्याला कृष्णाच्या तोंडचे पूर्वेजाले कथन व पडगडाटी हास्य ऐकू आले व समुद्राच्या मध्यावर एका डोंगरावर उभे राहून हुसतांना कृष्ण दिसला.

"जरासंधा, तुला माझे काहीही बाईट करता येणार नाही, हा समुद्र द्वारके

पर्यंत तुला नेऊन शकणार नाही. तुझ्या नशिबी पाडवा झालून मरण सिद्धीलेले नाही. आता थोड्या दिवसानंतर तुझी माझी भेट फिक्कन होईल.

विदर्भ राजाची मुलगी रुक्मिणी, लक्ष्मीच्या रूपे जन्माला आली होती. तिने लहानपणीच कृष्णाला मनापासून बरीले होते. तिचा मोठा भाऊ रुक्मी हा कृष्णाच्या शत्रूपक्षाला जाऊन मिळाला होता. व त्याने रुक्मिणीचा विवाह राजा शिबूपाल हाच्या बरोबर करण्याची तयारी चालविली होती.

तेव्हा रुक्मिणीने ही गोष्ट समजताच कृष्णाकडे निरीष पाठविला की; हा

कृष्णांत अडथळा आणून कृष्णाने स्वतः आपल्याशी लग्न करावे.

कृष्णापूर्वी रुक्मिणी दुर्जोमातेची पूजा करून परत येत असता कृष्णाने रुक्मिणीला रथात आपल्या हाताचा आधार येऊन बसविले. व समोरून येत असलेले रुक्मि, शिशुपाल व जरासंध यांना तोड दिले.

तेवढ्यात बलराम आपल्या यादव वीरांचे सैन्य घेऊन कृष्णाला येऊन मिळाला. कृष्णाने सैन्यात शिशुपालाला मारून ठाकले. जरासंधाला यलरामाने पराभूत करून परत पाठविले. आणि सर्व शत्रू सैन्याला हैराण करून बोटले.

जेव्हा विजय मिळवून कृष्णाने शंख वाजविला व रुक्मिणीला रथात बसवून घेऊन जाऊ लागला तेव्हा घाटेत रुक्मिने कृष्णाला धांवविले. परंतु कृष्णाने रुक्मिणाला बंदिवान केले. व त्याचे मुंडन करून त्याला त्याच्या नशिवावर सोडून दिले. परंतु त्यानंतर रुक्मिने फिळून कधी कृष्णाकडे ओके वर कडल पाहिले नाही.

रुक्मिणीला सांगेल असा रुक्मिणीचा विवाह पळवून आणून कृष्णाच्या बरोबर अखंड दिवाळाने साळा.

कृष्णावर स्वमतंक मणि चोरल्याचा व सशस्त्रितचा भाऊ बाला मारल्याचा आरोप लावला गेला. हा आरोप खोटा आहे हे दाखवून देण्या करीता कृष्ण त्या मण्याच्या शोधात निघाला, जेव्हात एका गुहेत त्याला तो मणी दिसला. तेव्हा जामुवानाशी युद्ध करून त्याने तो मणी हस्तगत केला व त्याची मूलमी जाखुबरी हिच्या बरोबर विवाह केला आणि तो मणि मन्त्रिजिच्या हातात देऊन त्याने मृदेवीच्या रूपात असलेला सन्नजितची मुलगी सत्यश्रामा हिच्या बरोबर मुद्धा विवाह केला. त्यानंतर कृष्णाने एका पाठोपाठ मित्रविन्द कार्तिकी लक्षणा, भद्र व नाग्नजिती अशा बायका बरोबर विवाह केले. ह्या भाऊ बायकांच्या बरोबर अष्ट सिद्धी प्राप्त करून कृष्णाने द्वाकैला राजधानी करून यादवांचा राजा बनून राज्य केले.

मुल्तान आणि नोकर

अमन देशाचा राजा मुल्तान अबदुल्ला हा एक शकेश्वर स्वशासका तत्त्व होता. त्याच्या मनात कुठलीही शंका घाली की, एखाद्या माणसाने मसा बुद्धा केला आहे. तर ही त्याची विचारपूस न करिता त्याला विवाकारण कठोर शिक्षा करीत असे.

एक दिवस अबदुल्ला शिकार करायला जंगलात गेला होता. त्याच्या बरोबर बरेच शिपायी व त्याचा नोकर शोकात होता. बोडे वात गेल्यावर त्यांना एका बागी हरीण दिसले अबदुल्लाने त्याला द्राघ मारला परंतु तो चुकवून ते हरीण पळून गेले.

अबदुल्लाने त्या हरीणाला धरण्याकरीता चारी बाजूला शिपायांना पाठविले. ते सर्व हरीणाला पहायला लागले. एका माडाच्या वात घुसून बसलेल्या हरीणाला पाहून त्याला ते अबदुल्ला जिखले होता तिखट जाण्या-

करीता हुसकवू लागले त्यावेळी त्याचा नोकर शोकात ह्याने आपला बाण सोडला व नेमका तो बाण मध्ये आलेल्या अबदुल्लाच्या डाव्या हाताला लागून गेला व त्याला अनेक लागले.

अबदुल्लाचा सूच राग आला व त्याने आपल्या शीनिकांना शोकसना वच करण्याचा हुकूम सोडला.

तेव्हा शोकात झोपीने धरधरत गुढगे टेकवून विनंती करून म्हणाला-“महाराज मी आपल्याला लागले ह्या विचाराने बाण सोडला नाही. मी हरीणाला मारण्याकरीता बाण सोडला व आपण मध्ये आलात व आपल्याला लागले तेव्हा मला क्षमा करा. मला संकटाच्या वेळी शरूत मदत करेल.

शोकतडे हे बोलणे ऐकून अबदुल्लाचे काळीज तेलावले व त्याने शोकतला मना

करून सोडून दिले. त्यानंतर राजा व त्याचे सर्व सैनिक रावधानीला परत आले. समुद्रात एका बेटावर मुलतानाचे वस्त्रे होते. तो वस्त्रात एकदा केव्हातरी त्या बेटावर स्फुर करायचास जात असे, तसा तो एक दिवस आपल्या जहाजात असून तिघांना, थोड्यावेळाने समुद्रात तुफान बाधळ होवू लागले व मुलतानाचे जहाज कोलमडले व एका मोठ्या झाडावर आपटून फुटून गेले. जहाजाच्या एका मुकड्याला पकडून मुलतान कसाबसा पोहत राहिला व बऱ्याच वेळाने एका कोणत्यातरी प्रदेशाच्या किनाऱ्यावर येऊन पडला.

तो एक निर्जन देश होता. मुलतान काढवया करड्याने विस्कटलेल्या कैसांनी बराच दूर परंतु चालत राहिला संध्याकाळ होवून गेली तेव्हा तो एका किल्याजवळ येऊन पोहोचला.

मुलताना विषयी माहिती असणारा बाणूस कोणीही नव्हता. त्यावेळी तो असल्या फारक्यावेळात होता. त्यामुळे त्या देशात जर भी मुलतान बाहेर असे सांगितले तर लोक आपल्याका वेड्यात काढतील असे समजून तो कोणाशीही कधीही न बोलता एका कडक्यावर जाऊन पडून राहिला. त्याचा डोळा लागतो न लागतो तोच कोणाच्या तऱ्ही लावल्या घराने मुलतान धावून उठून बसला.

त्याच्या शेजारी कोणाचे तरी शेत पडलेले राहून त्या राज्यातले शिपायी त्याला दरकावून विचारीत होते—“तू ह्या माणसाची हत्या का केलीस?”

“मी कोणाचीही हत्या केली नाही. मी ह्या सेलेंच्या माणसास आतान पड्यात आहे” मुलतान म्हणाला.

शिपायांनी त्याला पकडून आपल्या राज्याच्या सबोर नेवून उभे केले राजाने त्याला कैदेत ठेवण्याचा हुकूम दिला.

राजाने मुलतानाचे डोळे उडवायचा हुकूम सोडला नाही. त्यानेच मुलतानाचा

खूप आनंद झाला ज्यावेळेस तो राधा होता. तेव्हा कित्येक लोकांनी अपराध नसताना त्याने डोळे उडवले होते. जाता त्याचा विचार करू लागला—“अरेरे त्या मने कित्येक विचारे निरपराधी अस्तरील.”

जबदुल्लाच्या सैदलाच्याच्या खोलीला उंचावर एक खिडकी होती. एक कापळा बरोबर त्या खिडकीत असून कांय कांय करून जोरडू लागे. त्या जोरड्यावर चिडत जाऊन संतापाने जबदुल्लाने एक दगड कापळाच्या बंगवर फिरकावला तो दगड कापळाच्या तर लावलाच नाही पण सधूतण आवाज करत खिडकीतून बाहेर गेला. जबदुल्ला शिताशस्त होऊन आपल्या मनात म्हणाला अजून भाव्यातली माई ही पोष्ट गेली नाही.

दीन क्षय येणे, असतील तोच दीन शिपायी तुर्काचा दरवाजा उघडून आत आले व त्यांनी जबदुल्लाच्या बाजूला पकडून त्याला दरवाजातून बाहेर फेकले. तेव्हा बाहेर उभ्या असलेल्या दीन, चार तरुणांच्या मध्ये जबदुल्ला तीडपशी जाऊन पडला.

त्या सवय मुलांच्यात एक तरुण त्या देवाचा पुत्राज होता. ते सर्व तेथे सेलत होते. जबदुल्लाने कापळपाळा घारलेला दगड त्यांच्यांतल्या पुत्राजाच्या हाता

हाताला लागून गेला व त्याला जबरबस्त लागला. तेव्हा पुत्राजांनी रागाने दात जाळे खात शिपायांना हुकूम सोडला “तुम्ही जाऊन त्या दुष्टाला बाहेर बागा व त्याचे घुंके उडवा.”

शिपायी जबदुल्लाला घेऊन जात होते. तेवढ्यात पुत्राज कोरात ओरडून म्हणाला “बाबा.”

पुत्राज जबदुल्लाच्या जवळ जाऊन त्याला निट फिरवून पाहू लागला व म्हणाला—“तुज्या बापा हापाला हे हतके लागलेले वण कसले आहेत?”

जबदुल्लाने पुत्राजाला हाकून मगिबावन केले व म्हणाला—“तुम्हारे, मी जो दगड

मारला. तो काढवाला म्हणून मारला परंतु चुकून तुमच्या डाव्या हाताला लागला तसेच एका जंगलात शिकार करीत असता चुकून हुरीनाला मारलेला बाण माझ्या डाव्या हाताला लागला.

“अशी गोष्ट बाहे का? तर तू त्या तरुणाला काय शिक्षा दिलीस?” युवराजाने विचारले.

“युवराज, मी त्याला शिक्षा दिली नाही, परंतु क्षमा करून सोडून दिले” अबदुल्ला म्हणाला.

“तू, त्या तरुणासारखीच स्वतःहवी मुटका करण्या करीता क्षमेची गाचना करीत नाहीस का? तुलतान अबदुल्ला?” युवराजाने विचारले.

अशा प्रकारे अरपल्या नावाचा उच्चार करणाऱ्याकडे अबदुल्ला चक्रीत होऊन लक्षपूर्वक पाहू लागला. तो कोणी दूसरा नव्हता तर काही भयपूर्ण त्याच्याकडे नोकरीवर असणारा मुलगा झोकत हा होता परंतु त्याच्या पूर्व नावाने हाका

मारण्याची अबदुल्लाला हिमत झाली नाही कारण तो आज युवराज होता.

त्यानंतर युवराजाने अबदुल्लाला मोठ्या प्रेमावराने जवळ घेऊन आलिंगन केले व म्हणाला—“आपल्या वेढ्याकडे पाहिल्या बरोबरच मी आपल्याला ओळखले होते हे पाहिले एका काळात मी तुमचा तोंकर होतो. तेव्हा मी माझ्याच बडिलांशी प्रवृत्त आपल्याकडे नोकरीला लागले होते. तबरा माझी बडिल माझ्या बोधातच होते. खोषणाच्या एका माणसाने मला पाहिले व मी नाही म्हणून माझे वडील किती दुःखी आहेत हे सांगितले तेव्हा मी आपणास न सांगताच आमच्या गावी निघून आलो.

हू ऐकून अबदुल्लाला अत्यंत मानंद झाला. शोकाने अबदुल्लाला आपल्या वडीलांच्यापाशी भागले. त्याच्या वडीलांनी अबदुल्ला राजाला उभीत होणारे नवरात्रे दिले व त्याच्या संरक्षणाकरीता काही शिपायी बरोबर देऊन त्याला त्याच्या देशी पाठविले.

काळजीचे रहस्य

एकनाथ एक विवेक माणूस होता. तरीही नेहमी हसतमुख असे. परंतु काही दिवसांपासून तो जसा दिसे.

एकनाथच्या अशा अचानक बदलाचे कारण काय हे जाणवता करीता लोकनाथने त्याला विचारले—“पोस्ता! काय कारण आहे तू असा एकाएकी कसा बदललास?” तुला काय होत आहे? मला सांग.

एकनाथने दिले श्वास घेतला व म्हणाला—“लोकनाथ, मी तुला झापे कारण सांगणार होतो. परंतु बिसरून गेली. मी आजपर्यंत विवेक होतो. त्यामुळे मला कबानोही काळजी नव्हती आणि मी खूप आनंदी होतो. परंतु काही दिवसांपूर्वी माझा मामा मारला त्याला कोणीही सुलबाळ नव्हते. त्यामुळे त्याची दोन साखाची ईस्टेट मला मिळाली. आणि मला विवेकापूर्वी माझी मावशी गेली तिचा नवरा पहिल्यांदाच मारला व त्यानही कोणी मुतबाळ नव्हते त्यामुळे त्याचे एक तांदूळ रुपये मला मिळाले.” इतकी सगळी काळजी.

हे सर्व ऐकून लोकनाथ बाथरूम बसित होत म्हणाला—“एवढी सगळी संपत्ती मिळून तर तुला जास्त आनंद झाला पाहिजे पण उघट तू झुपक उघास वाटतोस.

“अरे तेच तर कारण आहे. आज माझा तात्यासला सोकार्पकी मुतबाळ नसतेना कोणीच उल्लस नाही लोकनाथने श्वास घेत म्हले.

